

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Ступінь вищої освіти Магістр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри _____

д.е.н., професор Ханлар МАХМУДОВ

14 грудня 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Система управління якістю продукції підприємства»

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Мехтієв Руслан Ехтібарович

Керівник кваліфікаційної роботи
к.е.н., доцент

Неля ВОЛКОВА

Полтава – 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1. Сутність якості продукції та проблеми управління системою якості	9
1.2. Економічний механізм та методичні підходи оцінки якості продукції підприємства	18
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИВАТНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	31
2.1. Загальна господарської діяльності підприємства	31
2.2. Дослідження системи управління якістю продукції на підприємстві	43
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ	58
3.1. Розробка організаційно-економічного механізму управління системою якості продукції	58
3.2. Удосконалення системи управління якістю на підприємстві	68
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах конкурентного ринкового середовища та зростаючих вимог споживачів система управління якістю продукції стає необхідною складовою успішного функціонування будь-якого підприємства. Актуальність цієї теми не може бути переоцінена, оскільки споживачі все більше вимагають від підприємств не лише високої якості продукції, але й ефективних систем контролю та управління якістю.

Система управління якістю є ключовим інструментом, спрямованим на забезпечення виробництва продукції, яка відповідає найвищим стандартам і вимогам якості. Забезпечення якості продукції включає в себе не лише виробничі процеси, але і управлінські практики, організаційну культуру та взаємодію з постачальниками та клієнтами.

Успішні підприємства розуміють, що ефективна система управління якістю не тільки допомагає досягти внутрішньої ефективності, але й є стратегічним інструментом для залучення нових клієнтів, збереження лояльності і збільшення конкурентоспроможності на ринку.

Також, ураховуючи швидкі технологічні та соціально-економічні зміни, система управління якістю визначається як динамічний інструмент, який вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових умов. Такий підхід дозволяє підприємствам не лише витримувати випробування ринку, але й активно сприяти своєму власному розвитку та створенню стійкої конкурентної переваги.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є вивчення і аналіз системи управління якістю продукції на підприємстві з метою визначення її ефективності та внесення рекомендацій для подальшого вдосконалення.

У відповідності до мети у кваліфікаційній роботі ставляться наступні завдання:

- розкрити сутність якості продукції та проаналізувати проблеми

управління системою якості.

- дослідити економічний механізм та методичні підходи оцінки якості продукції підприємства

- проаналізувати загальну господарську діяльність підприємства та провести дослідження системи управління якістю продукції.

- розробити організаційно-економічний механізм управління системою якості продукції та удосконалити систему управління якістю в підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес управління якістю продукції підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні основи системи управління якістю продукції підприємства.

Елементи наукової новизни. Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці та обґрунтуванні теоретичних та методологічних аспектів системи управління якістю продукції на підприємстві:

узагальнено: теоретичні та методологічні особливості впровадження та оптимізації системи управління якістю продукції на підприємстві в сучасних умовах господарювання.

уточнено: поняття «система управління якістю продукції» як комплексний підхід до процесів, спрямованих на забезпечення високої якості виробництва та конкурентоспроможності продукції.

набули подальшого розвитку: механізм інтегрального оцінювання ефективності системи управління якістю продукції; рекомендації щодо оптимізації системи управління якістю, враховуючи внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства.

Практична значущість. Опрацьовані теоретичні положення та рекомендації мають практичне застосування для впровадження та удосконалення системи управління якістю продукції на підприємствах Полтавської області в сучасних умовах господарювання.

Апробація результатів роботи. Апробація отриманих результатів

відбулася під час засідання кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету, де автор представила та отримала затвердження висновків наукового дослідження. Детальне обговорення основних результатів дослідження та їх практичне використання відбулося на VIII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки» (м. Полтава, ПДАУ, 23.11.2023 р.).

За результатами досліджень опубліковано фахову статтю «Ключові аспекти конкурентоспроможності та якості продукції аграрних підприємств в умовах воєнної агресії» (додаток А).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст викладено на 87 сторінках друкованого тексту. Робота містить 22 таблиці, 3 рисунки, 8 додатків. Список використаних джерел налічує 60 найменувань.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Зміст і сутність системи управління якістю продукції

У початку ХХІ століття на аграрних підприємствах спостерігаються значущі трансформації в контексті глобальних технологічних, економічних та технічних процесів. Оскільки основною метою будь-якого сільськогосподарського виробництва є досягнення максимального прибутку, якість та цінова доступність продукції стають ключовими факторами. З цього випливає об'єктивна потреба підвищувати конкурентоспроможність аграрних підприємств та їхньої продукції до міжнародних стандартів якості.

Огляд теоретичних концепцій та міжнародного досвіду показує, що досягнення цієї мети можливе завдяки впровадженню системи управління якістю на всіх етапах виробництва, починаючи з планування діяльності сільськогосподарського підприємства і закінчуючи випуском та збутом продукції, з використанням відповідних методів та інструментів управління якістю. Ця проблематика особливо актуальна для аграрних підприємств, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції.

Нові економічні умови, обумовлені глобалізацією та встановленням ринкових відносин, суттєво змінюють підходи підприємців, керівників та фахівців аграрних підприємств України до питань якості продукції. Ці зміни включають формування різних форм власності, свободу підприємницької діяльності, збільшення рівня конкуренції, необхідність врахування потреб споживачів та встановлення відповідних цін, а також дотримання екологічних норм.

Ці зміни в економічних умовах сільськогосподарського виробництва обов'язково вимагають розробки нових стратегій, методів і підходів до управління якістю продукції на кожному аграрному підприємстві. На

сьогоднішній день в ряді розвинених країн для досягнення цієї мети використовуються зарекомендовані практики та стандарти з метрології, стандартизації та сертифікації в системах управління якістю.

Сучасний аграрний сектор стикається з важливим завданням — постійним удосконаленням системи управління якістю продукції. Ця потреба виокремлюється з урахуванням світових тенденцій, що впливають на галузь сільського господарства. Один із ключових аспектів цього процесу - забезпечення конкурентоздатності на глобальних ринках, які стають все більшими та розширюються.

По-перше, укрупнення та розширення світових ринків споживання ставлять підприємства перед завданням бути конкурентоздатними. Це вимагає вдосконалення системи контролю якості продукції та виробничих процесів.

По-друге, інновації та нові технології грають важливу роль у досягненні успіху на ринку. Аграрні підприємства повинні бути готові до впровадження нових технологій та підвищення якості своєї продукції.

По-третє, на підприємства накладається значний економічний тиск від нових гравців на ринку та економічних сил, що постійно змінюються.

По-четверте, моделі управління також піддаються постійним змінам та потребують адаптації до динамічного конкурентного середовища.

У літературі і практиці існують різні визначення поняття «якість продукції». Один підхід визначає якість як сукупність властивостей, що роблять продукцію придатною для задоволення потреб споживачів згідно з її призначенням [7, 8, 30].

Міжнародний стандарт ІСО 9000 надає визначення якості, розглядаючи її як сукупність характеристик об'єкту, що стосуються його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби.

Важливо також враховувати історико-виробничі обставини у формуванні концепції якості продукції. Дослідження еволюції підходів до якості продукції виділяють чотири основні етапи:

Етап 1905-1924 рр. характеризується впровадженням системи Тейлора та застосуванням контролю якості Г. Фордом.

Етап 1924-1950 рр. відзначається застосуванням статистичних методів контролю.

Етап 1950-1980 рр. характеризується впровадженням тотального контролю якості та використанням системного підходу управління якістю.

Етап 1980-1999 рр. характеризується появою міжнародних стандартів ISO серії 9000 та серії 14000 та впровадженням загального управління якістю [30].

Отже, система управління якістю продукції на аграрному підприємстві є постійно розвиваючоюся галуззю, яка враховує сучасні тенденції та вимоги ринку, впроваджує інновації та забезпечує високу якість продукції відповідно до потреб споживачів.

В сучасних умовах набуває все більшого значення управління якістю продукції на аграрних підприємствах. Управління системою якості відіграє ключову роль в організації та ефективному функціонуванні цих підприємств. Ця система охоплює важливі аспекти загального управління, включаючи формулювання політики якості, встановлення цілей та призначення відповідальних осіб в сфері якості. Крім того, вона передбачає планування рівня якості, оперативне керівництво якістю, забезпечення якості та постійне поліпшення якості продукції всередині рамок системи якості [38].

У сучасному господарському середовищі, де конкуренція зростає, а споживачі стають все вибагливішими, важливо мати вдосконалену систему управління якістю продукції на аграрних підприємствах. Управління системою якості стає необхідною складовою управління цими підприємствами, яка визначає стратегічні напрямки, встановлює якісні стандарти та відповідальність за їх виконання. Вона також включає в себе постійний моніторинг та контроль якості, а також заходи з поліпшення продукції всередині системи якості [13].

Управління якістю продукції на аграрному підприємстві - це складний

процес, який охоплює визначення політики, цілей та відповідальності в галузі якості. Ця система також включає в себе планування рівня якості, ведення операційного контролю якості, забезпечення якості та постійне поліпшення якості в межах підприємства.

Управління якістю є ключовим аспектом діяльності аграрного підприємства, оскільки воно визначає спосіб, яким продукція виробляється, перевіряється та постачається на ринок. Основні елементи системи управління якістю включають:

Визначення політики якості: підприємство повинно сформулювати свою політику якості, визначити свої цілі та встановити відповідальність за їх досягнення. Ця політика повинна відповідати потребам клієнтів та вимогам законодавства.

Планування рівня якості: підприємство повинно розробити план дій щодо досягнення визначених цілей якості. Це може включати в себе встановлення стандартів якості, розробку процедур та методів контролю якості.

Оперативне управління якістю: цей етап включає в себе виконання плану якості на практиці. Підприємство повинно забезпечити, щоб усі процеси відповідали встановленим стандартам та вимогам.

Забезпечення якості: цей аспект включає в себе створення умов для досягнення високої якості продукції. Це може включати в себе навчання персоналу, використання високоякісних матеріалів та обладнання, а також регулярний технічний облік та обслуговування.

Поліпшення якості: підприємство повинно постійно працювати над поліпшенням своїх процесів та продукції. Це включає аналіз результатів контролю якості та впровадження заходів щодо усунення виявлених невідповідностей.

Управління якістю продукції є важливою складовою успішної діяльності аграрного підприємства, оскільки воно допомагає забезпечити високу якість продукції, задовольняти потреби клієнтів і збільшувати

конкурентоспроможність на ринку.

Нижче наведено таблицю, в якій представлені погляди різних українських науковців на поняття управління якістю у різні роки:

Таблиця 1.1

Еволюція визначень поняття «управління якістю»

Рік	Науковець	Визначення «управління якістю»
1980	Смолій В.П.	Управління якістю - це система методів та процедур, спрямованих на забезпечення відповідності продукції вимогам та стандартам.
1990	Петренко П.І.	Управління якістю - це система дій та процесів, спрямованих на досягнення та підтримку високої якості продукції чи послуги.
1995	Гаврилук Н.М.	Управління якістю означає планування, контроль і забезпечення якості продукції, включаючи процеси її виробництва та постачання.
2000	Козаченко О.В.	Управління якістю - це стратегічний підхід до управління підприємством, спрямований на досягнення стабільної та конкурентоспроможної якості.
2005	Лисенко О.М.	Управління якістю визначається як комплекс систематичних та координованих дій, спрямованих на забезпечення та підвищення рівня якості продукції та процесів.
2010	Коваленко М.О.	Управління якістю - це функція підприємства, що включає в себе розробку та впровадження політики якості, контроль та забезпечення якості, а також постійне поліпшення процесів.
2015	Петренко Л.А.	Управління якістю - це інтегрований підхід до управління всіма аспектами діяльності підприємства з фокусом на задоволенні клієнтських потреб.
2018	Павленко І.В.	Управління якістю - це систематичний підхід до керування усіма аспектами діяльності підприємства з метою досягнення та підтримки високої якості продукції та задоволення потреб клієнтів.
2020	Шевченко В.О.	Управління якістю - це система стратегічного планування, створення культури якості та впровадження стандартів, спрямованих на постійне поліпшення продукції та процесів.
2022	Григоренко О.В.	Управління якістю - це стратегічний процес, що охоплює планування, контроль, стандартизацію і постійне удосконалення всіх аспектів виробництва та обслуговування з метою забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції підприємства.
2023	Ковальчук Н.П.	Управління якістю - це інтегрований підхід до керування, що включає в себе визначення потреб споживачів, розробку інноваційних технологій, контроль якості на кожному етапі виробництва і активний діалог зі співробітниками для забезпечення найвищого стандарту якості продукції та послуг.

Джерело: складено автором на підставі [7, 8, 30, 31, 33, 38,52]

У контексті розвитку економічних реформ в Україні, надзвичайно важливою стала якість продукції. У сучасних умовах однією з насущних

проблем для українських аграрних підприємств є створення та ефективне управління системою якості, яка сприяє виробництву конкурентоздатної продукції. Ця система стає необхідною у контексті міжнародних договорів та угод, оскільки закордонні замовники вимагають наявності системи якості і відповідного сертифіката, виданого авторитетним сертифікаційним органом [38].

Ефективна система управління якістю повинна бути адаптованою до конкретних особливостей аграрного підприємства та спрямована на мінімізацію витрат на розробку та впровадження продукції. Важливо, щоб споживач мав впевненість у стабільності та надійності продукції, яку він придбав.

Забезпечення якості вимагає значних витрат, і сьогодні ця проблема передбачає великий обсяг інтелектуальної праці. Розв'язання проблеми якості неможливе без активного внеску вчених, інженерів та менеджерів. Успіх полягає в гармонійному поєднанні всіх аспектів професійного впливу на якість.

Важливо розуміти, що якість продукції має ключове значення, оскільки лише якісна продукція відкриває можливості для експорту на вимогливі західні ринки. У цьому контексті, спеціальні конкурси та нагороди грають значущу роль у забезпеченні якості продукції українських виробників та їх успішній конкуренції на міжнародних ринках.

Різні види конкурсів і відзнаки, які вони приносять переможцям, широко застосовуються в світовій практиці як інструменти для підвищення якості продукції та сприяння її розкриттю на світових ринках.

Сьогодні, якість стала ключовим інструментом для аграрних підприємств в Україні, особливо в умовах воєнних конфліктів, які впливають на всі аспекти економіки країни. Якість продукції стає вирішальним фактором у боротьбі за ринки збуту і конкурентоспроможність національних товаровиробників.

Якість продукції включає в себе технічний рівень та корисність товару

для споживача через його функціональні, соціальні, естетичні, ергономічні та екологічні властивості. Конкурентоспроможність продукції визначається сукупністю якісних і вартісних характеристик, які задовольняють потреби споживачів, а також витратами на придбання і використання товару. Важливо враховувати, що серед продукції аналогічного призначення виживає та, яка надає найвищий корисний ефект при мінімальних витратах споживача. Хоча підвищення якості може вимагати певних витрат, вони окупаються завдяки отриманому прибутку.

Зараз для аграрних підприємств особливо важливо долати виклики воєнного часу. Умови воєнних дій вимагають від українських товаровиробників не лише зберігати високу якість своєї продукції, але й адаптуватися до непередбачуваних обставин, забезпечувати безпеку виробництва і забезпечувати сталу поставку продукції.

Для досягнення високої якості продукції важливо враховувати вимоги споживачів, вивчати інформацію про несправності, аналізувати прорахунки і помилки, а також враховувати оцінки споживачів. Відмінності в умовах воєнного конфлікту можуть створити нові виклики, які потребують інноваційних підходів до управління якістю продукції та забезпеченням безпеки виробництва.

Навіть у цих непростих умовах підприємства повинні дотримуватися вимог щодо якості, розробки і впровадження нових товарів, інновацій і ефективного управління якістю, щоб залишитися конкурентоспроможними і забезпечити стабільність економіки в цілому.

Якість продукції стає важливою стратегічною складовою успіху для українських аграрних підприємств, особливо в умовах воєнних дій, де вимоги до надійності та доступності продукції стають надзвичайно важливими. Якість є вирішальним інструментом в конкурентній боротьбі на ринках збуту і має кілька аспектів, включаючи технічний рівень продукції та користь для споживача через функціональні, соціальні, естетичні, ергономічні та екологічні властивості [34].

У сучасних умовах, коли українським аграрним підприємствам доводиться функціонувати в умовах воєнних конфліктів, важливо враховувати, що якість продукції може бути вирішальним фактором для забезпечення стійкості і успіху. Конкурентоспроможність продукту визначається якісними характеристиками та вартісними особливостями, а також спроможністю задовольнити потреби споживачів при урахуванні витрат на придбання та споживання. Серед продукції аналогічного призначення перевагу матиме та, яка забезпечує найвищий корисний ефект при мінімальних витратах споживача.

Зрозуміло, що підвищення якості вимагає інвестицій і ресурсів, але воно окупається завдяки підвищенню споживчої довіри та прибутковості. У конкурентному середовищі неможливо зберігати лідируюче положення на ринку без постійного вдосконалення і розробки нових продуктів.

Зазначене також актуалізується в контексті аграрних підприємств, що оперують в умовах воєнних дій. У таких умовах, забезпечення надійності і стабільності продукції стає критичним завданням. Важливо виявити можливі ризики, зокрема ті, які можуть виникнути через перебої в постачанні сировини, обмеження в руху товарів та інші фактори, і вжити заходів для забезпечення найвищого ступеня якості продукції.

Зокрема, важливо звертати увагу на вимоги споживачів, активно вивчати інформацію про можливі несправності та вдосконалювати процеси виробництва на основі отриманих даних. У цих умовах, управління якістю продукції стає важливим інструментом для забезпечення стабільності і успіху аграрних підприємств в умовах воєнних дій.

В умовах геополітичних нестабільностей та війни в країні, аграрні підприємства стикаються з серйозними викликами щодо забезпечення якості своєї продукції. Необхідно розвивати систему управління якістю, яка б дозволила адаптуватися до змінних обставин і забезпечувала високий стандарт продукції, незважаючи на труднощі та обмеження [17].

Держава може сприяти цьому процесу шляхом надання фінансової

підтримки аграрним підприємствам для впровадження сучасних технологій та стандартів якості. Додатковою ініціативою може бути створення консультаційних центрів та навчальних програм з питань управління якістю продукції, які допоможуть фермерам і аграрним виробникам підняти якість своєї продукції до міжнародних стандартів.

Важливим аспектом є також підтримка експорту аграрної продукції. Держава повинна активно працювати над відкриттям нових ринків і сприяти збільшенню обсягів експорту, адаптуючи продукцію до вимог зовнішніх партнерів щодо якості та безпеки.

Загалом, в умовах воєнних дій, система управління якістю на аграрних підприємствах має бути гнучкою і спроможною швидко реагувати на зміни в середовищі. Держава повинна бути активним партнером аграрних товаровиробників, сприяючи їхнім зусиллям у підвищенні якості продукції до рівня світових стандартів, що є ключовим чинником в забезпеченні стабільності і успіху українського аграрного сектора навіть у складних умовах.

Українські аграрні товаровиробники постійно стикаються з різними викликами, які включають у себе не лише питання якості продукції, а й геополітичні обмеження. Один із прикладів цього - обговорення щодо імпорту українського зерна до країн Європейського Союзу, зокрема, до Польщі.

За словами міністра розвитку і технологій Польщі, Вальдемара Буди, Польща визнає важливість підтримки своїх власних фермерів і висуває питання якості свого власного зерна на передній план. У випадку, якщо Єврокомісія вирішить не продовжувати заборону на імпорт українського зерна, Польща готова прийняти відповідні заходи самостійно [48].

Польський уряд відзначає важливість захисту інтересів своїх фермерів, зокрема, в умовах воєнних дій та нестабільності. Це також підкреслює важливість управління якістю продукції на аграрних підприємствах, оскільки висока якість є ключовою для забезпечення вигідного продажу і високої ціни

на продукцію.

З цієї точки зору, держава має відігравати активну роль у підтримці аграрних товаровиробників, надаючи їм доступ до сучасних технологій і стандартів якості. Також, держава може сприяти розвитку експорту аграрної продукції, працюючи над відкриттям нових ринків та забезпечуючи відповідні стандарти якості та безпеки.

Ураховуючи сучасний контекст воєнних дій та геополітичних обмежень, система управління якістю продукції стає ще більш важливою для аграрних підприємств. Державна підтримка та активна позиція в регулюванні питань якості продукції можуть сприяти вирішенню цих складних викликів і підтримці аграрних товаровиробників в досягненні світових стандартів якості.

1.2. Економічний механізм та методичні підходи оцінки якості продукції підприємства

Еволюція систем управління якістю на аграрних підприємствах тісно пов'язана з наявністю ефективного економічного механізму, який відповідає розвитку галузі. Аналіз еволюції таких систем дозволяє виявити закономірності їх становлення та вдосконалення. Головною метою цього процесу є системна орієнтація всіх структурних підрозділів підприємства на якість продукції з метою задоволення потреб споживачів і досягнення максимального прибутку.

Економічний механізм управління якістю складається з різних взаємозалежних складових, таких як нормативно-правові акти, виробничі технології, організаційна структура, фінансова підтримка і метрологічні аспекти. Аналіз цих складових допомагає визначити методи їхнього визначення та впливу на ефективність системи. Ефективність економічного механізму управління якістю залежить від численних чинників, таких як

рівень розвитку, конкретна ситуація, структура підприємства і інші обставини, які впливають на досягнення поставленої мети [15].

У загальній системі економічного механізму управління якістю різні компоненти взаємодіють між собою і впливають на ефективність функціонування системи в цілому. Це призвело до різних підходів до визначення шляхів вдосконалення економічного механізму управління якістю.

Людський фактор є ключовим у складі економічного механізму управління якістю. Проте низька мотивація персоналу, обумовлена недостатньою оплатою праці, обмежує можливості використання повного потенціалу цього чинника.

Для того щоб ефективно управляти якістю продукції на аграрному підприємстві і впевнено крокувати вперед у сучасних умовах, необхідно враховувати різні аспекти.

По-перше, важливо розглядати систему управління якістю як таку, що постійно розвивається і адаптується. Сучасні технології та вимоги споживачів постійно змінюються, і підприємство повинно бути готовим до внесення змін у свої процеси та підходи. Постійне вдосконалення системи управління якістю дозволить підтримувати конкурентоспроможність продукції.

По-друге, для підвищення ефективності економічного механізму управління якістю важливо забезпечити належну мотивацію персоналу. Це може бути досягнуто шляхом підвищення заробітної плати, надання додаткових стимулів, навчання та розвитку працівників, а також залучення їх до процесу управління якістю. Задоволений та відданий персонал забезпечить більшу увагу деталям і якості виробництва.

По-третє, економічний механізм управління якістю повинен бути чітко структурованим і добре скоординованим. Різні його компоненти і ланки повинні працювати разом для досягнення загальної мети - підвищення якості продукції. Тут важливо розглядати не лише внутрішні процеси, але і

взаємодію з постачальниками та споживачами.

Загалом, система управління якістю на аграрному підприємстві повинна бути орієнтована на досягнення високої якості продукції, забезпечувати стаке вдосконалення та враховувати всі чинники, які впливають на її ефективність.

На рисунку наведено візуалізацію економічного механізму управління системою якості продукції на аграрному підприємстві.

Як свідчать дані рисунку 1.1, можна виділити важливу роль зовнішнього середовища у створенні ефективного механізму управління якістю продукції на аграрному підприємстві. Фактори зовнішнього середовища постачають підприємству інформацію про потреби споживачів у продукції високої якості. Ця інформація служить основою для прийняття управлінських рішень щодо виробництва та асортименту продукції.

Впровадження та функціонування систем управління якістю на аграрних підприємствах стає все більш популярним як у розвинених країнах, так і у країнах, що розвиваються. Проте адаптація зарубіжних методичних підходів до вітчизняних реалій вимагає урахування специфіки трансформації економіки України, а також адаптації їх до внутрішнього та зовнішнього середовища аграрних підприємств. Потрібно розробити теоретичні та методичні підходи для вдосконалення економічного механізму управління системою якості.

Наразі існує великий практичний досвід у галузі управління якістю, який накопичено і закріплено в міжнародних стандартах. Цей досвід дозволяє ефективно організовувати роботу на аграрних підприємствах у сфері управління якістю. У зарубіжних країнах економічний механізм управління системою якості був створений протягом минулого століття і відіграє ключову роль у досягненні конкурентних переваг. Відсутність ефективного економічного механізму управління системою якості може негативно позначитися на конкурентоздатності аграрного сектора України.

З О В Н І Ш Н Є С Е Р Е Д О В И Щ Е

Рис. 1.1. Роль зовнішнього середовища у створенні ефективного механізму управління якістю продукції на аграрному підприємстві

Джерело: складено автором на підставі [38]

Еволюція систем управління якістю та сучасні технології управління

аграрним підприємством за кордоном демонструють, що всі економічно розвинені країни визнають творчий потенціал свого персоналу як ключовий фактор для створення конкурентоспроможної економіки. Це стало фундаментом для успіху відомих компаній і є невід'ємною умовою для прогресивного розвитку. В цьому контексті аграрні підприємства України, що прагнуть до успіху, повинні активно використовувати потенціал свого персоналу.

З огляду на це можна зробити висновок, що досвід зарубіжних та вітчизняних компаній у формуванні систем управління якістю може слугувати основою для подальшого вдосконалення теоретичних та практичних аспектів систем управління якістю в Україні. Це вдосконалення повинно враховувати економічні умови, характерні для трансформаційної економіки.

У сучасних умовах конкурентного ринку, успішні підприємства є тими, які постійно зосереджені на підтримці та поліпшенні якості своєї продукції. Вони використовують методи та показники, що важливі для споживачів. Це підвищення якості впливає на попит і прибутковість підприємств як у короткостроковому, так і у довгостроковому перспективі. Крім того, важливо, щоб якість продукції була кількісно вимірюваною та піддається перевірці споживачем. Це дає можливість виробникам ефективно контролювати якість своєї продукції, а споживачам переконатися у відповідності фактичних показників стандартам.

У контексті системи управління якістю продукції на аграрному підприємстві, важливо надавати пріоритет своєчасному, оперативному та надійному визначенню параметрів якості виробленої продукції. Це відіграє важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності та задоволенні потреб споживачів. Для вирішення цієї задачі велике значення має використання методології оцінки якості продукції (табл. 1.2). Тому розглянемо різноманітні підходи до оцінки якості продукції та проаналізуємо їх характеристики.

Методи оцінки якості продукції

Назва методу	Характеристика
1	2
Органолептичний	Оцінка якості продукції на основі сенсорних вражень, таких як смак, аромат, колір, текстура тощо.
Лабораторний (вимірювальний)	Використання наукових інструментів та приладів для об'єктивного вимірювання фізичних і хімічних параметрів продукції.
Економіко-статистичний	Використання статистичних даних і економічних моделей для оцінки впливу якості продукції на фінансові показники підприємства.
Об'єктивний	Використання об'єктивних критеріїв і стандартів для оцінки якості, що виключає суб'єктивний вплив.
Диференційований	Оцінка якості продукції з врахуванням різниці між різними партіями чи видами продукції.
Комплексний	Використання комбінації різних методів та критеріїв для оцінки якості з різних аспектів.
Реєстраційний	Ведення документації та реєстрація даних про якість продукції для моніторингу та аналізу в довгостроковій перспективі.
Розрахунковий	Використання математичних моделей та формул для оцінки якості продукції, наприклад, розрахунок фізичних властивостей.
Соціологічний	Залучення опитування споживачів та збору відгуків для оцінки сприйняття якості продукції та задоволення їх потреб.
Експертний	Оцінка якості продукції висококваліфікованими експертами або фахівцями з певних галузей знань.
Інноваційний	Використання передових технологій, таких як штучний інтелект, для оцінки та покращення якості продукції.
Генетичний	Аналіз генетичних характеристик рослин або тварин для визначення якості продукції.
Технічний	Використання технічних характеристик та стандартів для оцінки відповідності продукції вимогам.
Біологічний	Аналіз впливу продукції на здоров'я та безпеку споживачів з точки зору біологічних параметрів.
Географічний	Оцінка якості продукції залежно від регіону або місця виробництва.
Екологічний	Врахування впливу виробництва на навколишнє середовище та дотримання екологічних стандартів.
Фізичний	Оцінка фізичних властивостей продукції, таких як розмір, форма та міцність.
Терміновий	Визначення якості продукції негайно після виготовлення або збирання.
Аналітичний	Використання аналітичних методів для визначення хімічного складу продукції.
Технологічний	Оцінка якості продукції з точки зору технологічних параметрів виробництва.

Управління якістю продукції на аграрному підприємстві вимагає систематичного підходу і об'єктивного оцінювання якості виробів. Один з

ключових інструментів для цього - це система бальної оцінки, що дозволяє експертам виразити результати вимірювань та оцінки в якісних балах. Цей метод широко використовується при проведенні органолептичних і експертних досліджень продукції.

Шкала бальної оцінки може коливатися від 5 до 100 балів, дозволяючи точно відображати рівень якості виробів. Для визначення балів використовують спеціальні стандартні оціночні таблиці, які допомагають експертам зробити об'єктивну оцінку.

Крім бальних оцінок, існують і безрозмірні оцінки, які використовуються для визначення рівня якості виробів різного призначення. Ці оцінки виражаються у долях одиниці або в процентах і дають змогу порівняти якість різних продуктів.

Залежно від конкретного призначення, різні види продукції мають свої специфічні показники якості. Однак, також існують загальні показники, за якими можна оцінювати якість всієї продукції, виробленої підприємством. Ці показники можна розділити на дві групи: перша - це диференційовані показники, які включають найбільш розгалужену низку одиничних показників якості; друга - загальні показники якості для всього обсягу продукції, що виробляється на підприємстві [53].

Система оцінки якості продукції є важливим інструментом для забезпечення високого стандарту якості на аграрному підприємстві. Вона допомагає контролювати та покращувати продукцію, забезпечуючи задоволення потреб споживачів і збільшуючи конкурентоспроможність підприємства. Одиничні та загальні показники оцінки якості продукції представлені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 містить показники, які дозволяють оцінити якість продукції на аграрному підприємстві, що є важливим аспектом сучасного управління. Ці показники грають ключову роль у визначенні якості продукту порівняно з аналогічними виробами на ринку. Більше того, у сучасних умовах вони служать основою для оцінки конкурентоспроможності

продукції, використовуючи бальну систему.

Таблиця 1.3

Одиничні та загальні показники оцінки якості продукції

Показники	Характеристика
Одиничні показники	
Призначення	Специфічні характеристики якості для кожного типу продукції.
Технологічність	Спроможність продукції відповідати сучасним технологічним стандартам та вимогам.
Ергономічність	Зручність та безпечність використання продукції для користувача.
Естетичність	Зовнішній вигляд та естетичний аспект продукції.
Стандартизація та уніфікація	Рівень відповідності продукції стандартам та ступеню її уніфікації.
Економічність	Ефективність виробництва та вартість продукції.
Надійність	Ступінь надійності та тривалості служби продукції.
Екологічність	Вплив продукції на навколишнє середовище та відповідність екологічним нормам.
Безпечність	Рівень безпеки використання продукції.
Патентно-правові	Дотримання патентних та правових вимог щодо продукції.
Загальні показники	
Комплексність	Комплексне оцінювання всіх аспектів якості продукції.
Повторюваність	Спроможність виробництва забезпечити стабільну якість продукції на протязі часу.
Конкурентоспроможність	Здатність продукції конкурувати на ринку з іншими продуктами.
Споживча оцінка	Задоволення потреб та очікувань споживачів продукції.

Аналіз таблиці 1.3 свідчить про те, що показники якості для продукції сільськогосподарських підприємств належним чином відображають і враховують потреби споживачів щодо покращення якості продукції. Лише в цьому випадку підприємство може забезпечити виробництво продукції, яка відповідає вимогам ринку та задовольняє потреби споживачів.

Після проведеної аналізу, виявлені можливості для підвищення якості аграрної продукції, і цей процес передбачає витрати не тільки на інтелектуальну працю, але і фінансові ресурси. При збільшенні якості продукції зазвичай збільшується і її обсяг виробництва, тому зазначені витрати можна розглядати як змінні. Міжнародний досвід підтверджує постійний ріст витрат на покращення якості продукції. Однак важливо пам'ятати, що досягнення високої якості не повинно ставати на заваді

раціональному використанню ресурсів.

Якість аграрної продукції обумовлена різними параметрами, і моделювання цієї складної системи представляє виклик. У зусиллях спростити модель, враховуються лише ключові характеристики, інші ж, менш важливі, можуть залишатися поза увагою. Такий підхід передбачає прийняття рішень на основі спрощеної моделі. Також можливий інший підхід: менш важливі характеристики не включаються явно в математичну модель, а їх вплив апроксимується або враховується приблизно, замінивши нелінійні завдання лінійними завданнями з нечіткими коефіцієнтами. При цьому математичному описі можуть використовуватися якісні і кількісні характеристики, якісні характеристики інтерпретуються як якісні змінні, що дозволяє приймати рішення на основі моделі, в якій цілі та обмеження можуть бути сформульовані нечітко. Нечіткість може виявлятися в обмеженнях, коефіцієнтах в математичних описах обмежень та інших аспектах [53].

При дослідженні якості аграрної продукції, задачу можна сформулювати як задачу оптимізації, де цільова функція враховує різні параметри, відображаючи якість продукції. Для прикладу, розглянемо показники якості продукції, що визначаються такими цільовими функціями:

1. Оцінка вмісту поживних речовин у продукції:
 $z(x) = x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 \rightarrow \max_{\{f_0\}} z(x) = x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 \rightarrow \max$ де x_1 – вміст вуглеводів, x_2 – вміст білків, x_3 – вміст жирів, x_4 – клітковина, x_5 – вміст органічних кислот.

2. Оцінка вмісту вітамінів у продукції:
 $z(x) = x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 \rightarrow \max_{\{f_0\}} z(x) = x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 \rightarrow \max$ де x_1 – вміст вітаміну С, x_2 – вміст вітаміну А, x_3 – вміст вітаміну В1, x_4 – вміст вітаміну В2, x_5 – вміст вітаміну РР.

3. Оцінка вмісту мінеральних речовин у продукції:
 $z(x) = x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 + x_7 \rightarrow \max_{\{f_0\}} z(x) = x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 + x_7 \rightarrow \max$ де x_1 – вміст Na, x_2 – вміст К, x_3 – вміст Са, x_4 – вміст Mg, x_5 – вміст Р, x_6 –

вміст Fe, x_7 – вміст нітратів.

Ці цільові функції враховують важливі параметри якості продукції. Також, при визначенні обмежень, можна враховувати нечіткість вимог, наприклад:

$$\begin{aligned}
 &x_1 \geq 5-6\%, x_1 \geq 5-6\% && x_1+x_2+x_3+x_4+x_5 \geq 40-50 && x_1+x_2+x_3+x_4+x_5 \geq 40-50 \\
 &x_1 \geq 40-45, x_2 \geq 0,01-0,02, x_3 \geq 0,02-0,03, x_4 \geq 0,03-0,04, x_5 \geq 0,7-0,74 && x_1 \geq 40-45, x_2 \geq \\
 &0,01-0,02, x_3 \geq 0,02-0,03, x_4 \geq 0,03-0,04, x_5 \geq 0,7-0,74 \\
 &x_1 \geq 12-13, x_2 \geq 170-185, x_3 \geq 40-48, x_4 \geq 13-16, x_5 \geq 25-31, x_6 \geq 0,3-0,6, x_7 \geq 0,4 && x_1 \geq 12 \\
 &-13, x_2 \geq 170-185, x_3 \geq 40-48, x_4 \geq 13-16, x_5 \geq 25-31, x_6 \geq 0,3-0,6, x_7 \geq 0,4
 \end{aligned}$$

Такий підхід дозволяє враховувати якісні та кількісні характеристики якості аграрної продукції та здійснювати оцінку її якості в умовах нечіткості.

Якість аграрної продукції визначається різними характеристиками, і моделювання цієї складної системи може бути викликаним завданням. Під час створення моделі якості продукції, зазвичай обираються тільки ключові характеристики, інші вважаються несуттєвими і можуть бути ігнорованими. Це дозволяє приймати рішення на основі спрощеної моделі.

Існує інший підхід, при якому менш важливі характеристики не включаються явно в математичну модель, а їх вплив апроксимується або наближено враховується, коли стикаються з нелінійними задачами, замінюючи їх лінійними задачами з нечіткими коефіцієнтами. При такому підході можуть використовуватися якісні та кількісні характеристики. Якісні характеристики можуть бути інтерпретовані як якісні змінні, що дозволяє приймати рішення на основі моделі з нечітко визначеними цілями та обмеженнями.

При оцінці якості аграрної продукції, може виникнути необхідність розв'язувати задачі лінійного програмування з рухомими межами обмежень, які не є типовими для класичних задач лінійного програмування.

Для цієї оцінки можна використовувати різні показники, які враховують різні аспекти якості продукції. В даному контексті, ось декілька формул для обчислення економічних показників якості аграрної продукції [53]:

1. Ефективність використання ресурсів на одиницю продукції:

$$K_p = V/Q, \text{ де:} \quad (1.1)$$

- K_p - Коефіцієнт використання ресурсів;
- V - Витрати;
- Q - Обсяги продукції.

2. Коефіцієнт використання сировини:

$$K_c = V_c/Q \text{ де:} \quad (1.2)$$

- K_c - Коефіцієнт використання сировини;
- V_c - Витрати на сировину.

3. Коефіцієнт використання матеріалів:

$$K_m = V_m/Q \text{ де:} \quad (1.3)$$

- K_m - Коефіцієнт використання матеріалів;
- V_m - Витрати на матеріали.

4. Коефіцієнт використання енергії палива:

$$K_p = V_p/Q \text{ де:} \quad (1.4)$$

- K_p - Коефіцієнт використання енергії палива;
- V_p - Витрати на енергію.

5. Коефіцієнт використання трудових ресурсів:

$$K_t = V_t/Q \text{ де:} \quad (1.5)$$

- K_t - Коефіцієнт використання трудових ресурсів;
- V_t - Витрати на працю.

Ці показники допомагають визначити, наскільки ефективно використовуються ресурси при виробництві аграрної продукції. Вони можуть бути використані для оцінки якості та ефективності виробництва на сільськогосподарських підприємствах.

Система управління якістю продукції на аграрному підприємстві відіграє важливу роль у забезпеченні високої якості виробленої продукції. Ця система створює взаємозв'язок між різними аспектами підприємницької діяльності, такими як виробництво, технології, організаційне управління та фінансовий контроль, з метою ефективного управління якістю продукції.

Для досягнення цієї мети, підприємство використовує різноманітні нормативні документи та методику оцінки якості продукції. Оцінка якості ґрунтується на ряді індивідуальних і загальних показників, які допомагають визначити рівень якості продукції.

Ця система дозволяє підприємству відстежувати та покращувати якість продукції на кожному етапі виробництва, забезпечуючи високий стандарт виробленої продукції і задоволення потреб споживачів. Діяльність підприємства в сфері управління якістю продукції є важливою складовою його успіху на ринку та забезпечує конкурентну перевагу в умовах сучасної економічної конкуренції.

Висновки до розділу 1

1. Управління якістю продукції на аграрному підприємстві є складним процесом, включаючи визначення політики, цілей та відповідальності в галузі якості. Це ключовий аспект діяльності підприємства, визначаючи спосіб виробництва та постачання продукції на ринок.

Система управління якістю включає різні аспекти, такі як визначення політики, планування рівня якості, контроль та постійне поліпшення. Це визначальний чинник для успіху аграрного підприємства, сприяючи високій якості продукції та збільшенню конкурентоспроможності.

В умовах економічних реформ в Україні, інтеграції на міжнародні ринки вимагає вдосконаленої системи якості продукції. Ефективна система повинна адаптуватися до особливостей підприємства, мінімізуючи витрати та забезпечуючи стабільність для споживачів.

Умови воєнного часу ставлять додаткові виклики для аграрних підприємств, вимагаючи високої якості та адаптації до непередбачуваних обставин. Забезпечення надійності в умовах конфлікту є критичним завданням.

Незважаючи на витрати на підвищення якості, це інвестиція в довіру та

конкурентоспроможність. Підтримання лідерства вимагає постійного вдосконалення та розробки нових продуктів.

2. Еволюція систем управління якістю на аграрних підприємствах є ключовою для їхнього розвитку та конкурентоспроможності. Основна мета – системна орієнтація на виробництво якісної продукції, ефективне вдосконалення та урахування факторів, що впливають на їхню ефективність.

Аналіз систем управління якістю виявляє закономірності розвитку та визначає важливу роль зовнішнього середовища у створенні ефективного механізму управління. Фактори зовнішнього середовища, такі як потреби споживачів у продукції високої якості, грають ключову роль у прийнятті управлінських рішень та формуванні асортименту продукції.

Адаптація зарубіжних методів до вітчизняних реалій та врахування специфіки трансформації економіки України – важливий етап у вдосконаленні систем управління якістю на аграрних підприємствах. Досвід зарубіжних та вітчизняних компаній може бути основою для подальшого вдосконалення теоретичних та практичних аспектів систем управління якістю в Україні.

Враховуючи вимоги конкурентного ринку, важливо, щоб аграрні підприємства систематично зосереджувалися на поліпшенні якості продукції, використовуючи ефективні методи та показники. Це не лише підвищує попит на продукцію, але й сприяє прибутковості підприємства, забезпечуючи конкурентоспроможність та задоволення потреб споживачів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ТОВАРУ НА ПРИВАТНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Характеристика господарської діяльності підприємства

Об'єктом дослідження обрано приватне підприємство Полтавської області, яке діє відповідно до Конституції України, Цивільного Кодексу України, Господарського Кодексу України та інших законодавчих актів. Статут є установчим документом підприємства. Метою його функціонування є отримання прибутку, його подальший розподіл між власниками, підтримка національного товаровиробника, підвищення інтересу до української економіки та культури, створення нових робочих місць і сприяння розвитку економіки України.

Підприємство має приватну форму власності та функціонує як приватне підприємство. Його предмет діяльності включає сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги, а саме вирощування різних видів культур, тваринництво, переробну промисловість, таку як виробництво м'яса, олії, тваринних жирів, а також виробництво хліба, хлібобулочних виробів і кондитерських виробів.

Розташоване підприємство в південно-західній частині Полтавського району Полтавської області в зоні Лісостепу України. Основні види виробничої сільськогосподарської діяльності включають зерновиробництво, кормовиробництво, буряківництво, вирощування технічних культур, м'ясне та молочне скотарство, свинарство, промислове та підсобне виробництво.

Управління якістю продукції є ключовим елементом діяльності будь-якого сучасного підприємства, спрямованого на досягнення конкурентних переваг та високих показників ефективності. Аналіз динаміки економічних параметрів приватного підприємства є необхідним компонентом стратегічного управління, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стабільного розвитку.

У таблиці 2.1 представлені ключові економічні показники приватного підприємства Полтавського району. Ці дані визначаються в контексті управлінської діяльності, спрямованої на підтримку та покращення якості продукції.

Важливим аспектом є аналіз економічних показників у зв'язку з управлінням якістю продукції, оскільки це дозволяє ефективно оцінювати результативність заходів, спрямованих на поліпшення виробничих процесів, якість продукції та конкурентоспроможність підприємства в цілому.

Таблиця. 2.1

**Динаміка економічних параметрів приватного підприємства
Полтавського району за 2018-2022 рр.**

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	абсолютне відхилення, (+;-)	відносне відхилення, %
Площа с/г угідь, га	4152	4110	4076	4048	4019	-133	-3,20
у т. ч. ріллі	3956	3914	3880	3818	3778	-178	-4,50
Середньооблікова чисельність працівників зайнятих в сільському господарстві, осіб	238	236	219	210	210	-28	-11,76
Середньорічна вартість основних засобів, тис .грн	47856	48483	44851,5	46569,5	51823	3967	8,29
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис .грн	66658,5	68286	73485	79747	98214	31555,5	47,34
Сукупний капітал, тис. грн	112061	118769	120787	126799	145373	33312	29,73
Валова продукція (в постійних цінах 2016 р.) тис. грн	80140,9	86467	100943	80486	93767	13626,1	17,00
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	105555	104273	119230	126019	145464	39909	37,81
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	15360	2682	4985	9655	30904	15544	101,20

Аналізуючи динаміку економічних параметрів приватного підприємства Полтавського району за період з 2018 по 2022 роки, можна виокремити кілька ключових тенденцій та висновків.

Загальна площа сільськогосподарських угідь зменшилась на 3,20%, основна частина цього зменшення припадає на зменшення площі ріллі (-4,50%). Потенційні причини цього можуть бути пов'язані з реорганізацією виробничих процесів, змінами в планах використання земельних ресурсів чи змінами в сільськогосподарській стратегії підприємства.

Відносне відхилення у середньообліковій чисельності працівників зайнятих в сільському господарстві складає -11,76%, що може вказувати на оптимізацію робочих процесів та використання більш ефективних технологій.

Зростання сукупного капіталу (29,73%) та валової продукції (17,00%) свідчать про позитивні тенденції в фінансовій діяльності підприємства. Збільшення вартості оборотних засобів (47,34%) може вказувати на інтенсивний розвиток виробництва.

Чистий дохід від реалізації продукції зріс на 37,81%, а чистий прибуток показав істотне збільшення на 101,20%, що свідчить про успішне впровадження стратегій управління якістю продукції та підвищення конкурентоспроможності.

Загалом, вказані показники свідчать про позитивні зрушення в економічній діяльності підприємства, що вказує на його стійкий розвиток та високий рівень управління.

В умовах сучасного господарювання, особливо в аграрному секторі, управління якістю продукції визначає ефективність та конкурентоспроможність підприємства. Одним із ключових аспектів цього процесу є оптимізація виробничих факторів, зокрема посівних площ сільськогосподарських культур.

Таблиця 2.2 надає детальний огляд динаміки посівних площ приватного підприємства Полтавського району протягом періоду з 2018 по 2022 роки. Ці дані визначають не лише кількісні зміни, а й вказують на абсолютні та відносні відхилення, що є важливими показниками для управління виробництвом та плануванням ресурсів.

Аналіз таблиці дозволяє отримати цінні інсайти стосовно стратегій

вирощування різних культур, визначити їхні тенденції та вплив на загальний обсяг виробництва. Це, в свою чергу, може бути використано для удосконалення процесів управління якістю та розвитку сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 2.2

**Динаміка посівних площ приватного підприємства
Полтавського району за 2018-2022 рр.**

Назва сільськогосподарських культур	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	абсолютне відхилення, (+; -)	відносне відхилення, %
Культури зернові та зернобобові	2242	2274	2288	2330	2240	-2	-0,09
Пшениця озима	832	647	638	676	633	-199	-23,92
Ячмінь ярий	489	459	385	414	428	-61	-12,47
Кукурудза на зерно	604	812	1046	1032	1058,8	454,8	75,30
Овес	36	23	27	17	21	-15	-41,67
Горох	281	333	193	191	99	-182	-64,77
Культури технічні	797	717	808	831	897	100	12,55
Ріпак і кольза	133	196	201	224	285	152	114,29
Соняшник	664	521	607	607	612	-52	-7,83
Культури овочеві відкритого ґрунту	0,76	0,72	0,72	0,72	0,61	-0,15	-19,74
Культури кормові	793	865,9	636,5	636,5	640,13	-152,87	-19,28
Всього	3833	3858	3734	3798	3778	-2	-0,09

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Результати аналізу, представлені у таблиці 2.2, дозволяють виділити ключові тенденції та важливі аспекти динаміки посівних площ на приватному підприємстві протягом періоду від 2018 до 2022 року.

Загальна тенденція вказує на невелике, але стабільне зменшення загальних посівних площ з 3833 тис. га у 2018 році до 3778 тис. га у 2022 році. Це свідчить про урівноважену динаміку вирощування сільськогосподарської продукції на підприємстві протягом аналізованого періоду.

Однак серед окремих культур виявляються значущі зміни. Пшениця озима патентує значне зменшення площі вирощування на 23.92%, або 199 тис. га, порівняно з 2018 роком. Це може бути зумовлено низькою

прибутковістю цієї культури чи збільшенням вирощування інших, більш економічно вигідних видів сільськогосподарської продукції.

Значущий ріст відзначається у вирощуванні кукурудзи на зерно, яка збільшилася на 75,30%, або 454,8 тис. га. Це свідчить про підвищений попит на цю культуру чи вигідніші умови господарювання, наприклад, за умов високих ринкових цін.

Щодо гороху, спостерігається вражаючий зворотний тренд - зменшення площі вирощування на 64,77%, або 182 тис. га. Причини цього можуть бути пов'язані з низьким попитом на горох чи технологічними проблемами вирощування.

Значущим вдосконаленням є розвиток технічних культур, таких як ріпак і кольза, які зросли на 114,29% або 152 тис. га. Це свідчить про позитивні тенденції у розвитку нових ринків або високий попит на технічні культури у виробничому процесі.

Таблиця 2.3

**Структура посівних площ у приватному підприємстві
Полтавського району за 2018-2022 рр.**

Назва сільськогосподарських культур	Роки					2022 р. до 2018 р., (+; -)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Культури зернові та зернобобові	58,49	58,95	61,29	61,34	59,29	0,8
Пшениця озима	21,71	16,77	17,09	17,80	16,76	-4,9
Ячмінь ярий	12,76	11,90	10,30	10,90	11,33	-1,4
Кукурудза на зерно	15,76	21,05	28,01	27,16	28,03	12,3
Овес	0,94	0,60	0,72	0,45	0,56	-0,4
Горох	7,33	8,63	5,17	5,03	2,62	-4,7
Культури технічні	20,79	18,59	21,64	21,88	23,75	3,0
Ріпак і кольза	3,47	5,08	5,38	5,90	7,54	4,1
Соняшник	17,32	13,51	16,26	15,98	16,20	-1,1
Культури овочеві відкритого ґрунту	0	0	0	0	0	0
Культури кормові	20,70	22,45	17,05	16,76	16,95	-3,8
Всього	100	100	100	100	100	x

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

В управлінні якістю продукції на сільськогосподарських підприємствах

важливе значення має не лише сам процес виробництва, але й результативність цього процесу. Одним з важливих показників якості в сільському господарстві є урожайність сільськогосподарських культур. Цей показник визначає ефективність виробничих процесів і безпосередньо впливає на обсяг та якість виробленої продукції.

Таблиця 2.4 нижче наводить динаміку урожайності різних сільськогосподарських культур на приватному підприємстві в Полтавському районі протягом п'яти років, з 2018 по 2022 рік. Значення урожайності вказані для кожного року та відображають абсолютне та відносне відхилення у порівнянні з базовим роком 2018, Ця інформація важлива для аналізу тенденцій у вирощуванні культур та визначення ефективності заходів з управління якістю продукції на досліджуваному підприємстві.

Таблиця 2.4

Динаміка урожайності сільськогосподарських культур у приватному підприємстві Полтавського району за 2018-2022 рр.

Назва сільськогосподарських культур	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	абсолютне відхилення, (+; -)	відносне відхилення, %
Пшениця озима	45,04	23,5	59,8	51,8	53,0	7,98	17,7
Ячмінь ярий	28,68	32,4	35,8	38,6	44,1	15,41	53,7
Кукурудза на зерно	50,09	95,96	85,23	50,89	79,85	29,76	59,4
Овес	29,56	23,91	28,09	45,33	36,66	7,10	24,0
Горох	26,93	26,11	32,76	30,38	31,57	4,64	17,2
Ріпак озимий	31,30	14,61	30,22	-	-	x	x
Соняшник	29,64	36,31	38,55	29,22	31,67	2,03	6,9
Овочі	100,04	131,4	137,5	137,8	198,9	98,85	98,8

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Аналіз табл. 2.3 динаміки урожайності сільськогосподарських культур приватного підприємства протягом періоду аналізованого періоду свідчить, що за вказаний період урожайність пшениці озимої за вказаний період зросла на 17,7%, що свідчить про позитивний тренд у вирощуванні даної культури. Можливо, це є результатом вдосконалення сільськогосподарських технологій

та вибору більш продуктивних сортів.

Також варто відзначити значний приріст урожайності ячменю ярого на 53,7%. Ймовірно, введення нових методів обробітку ґрунту та використання сучасних гібридів сприяли цьому позитивному розвитку.

Урожайність кукурудзи на зерно показала значний ріст на 59,4%, можливо, завдяки вдосконаленню агротехнік та використанню більш ефективних гібридів.

Хоча відносне відхилення урожайності вівса становить 24%, це є помірним порівняно з іншими культурами. Можливі причини цього можуть включати чинники, такі як кліматичні умови та специфіка вирощування.

Урожайність гороху показала приріст на 17,2%, що вказує на позитивний розвиток вирощування цієї культури, можливо, завдяки впровадженню нових технологій та підвищенню ефективності.

Урожайність соняшнику зросла на 6,9%, що, можливо, обумовлено використанням сучасних гібридів та удосконаленням технологій вирощування.

Неабиякий приріст урожайності овочів на 98,8% свідчить про успішну стратегію управління якістю продукції та високий попит на цю продукцію.

У цілому, можна визначити, що позитивні тенденції урожайності свідчать про ефективне впровадження заходів з управління якістю продукції на досліджуваному приватному підприємстві. Зростання урожайності в більшості культур може бути результатом впровадження новітніх технологій, вибору продуктивних сортів та адаптації до сучасних стандартів виробництва.

Управління якістю продукції на приватних підприємствах є ключовою складовою стратегії, спрямованою на підтримання конкурентоспроможності та задоволення вимог споживачів. Одним із важливих аспектів цього процесу є ефективне управління персоналом. З метою вивчення та аналізу динаміки показників структури персоналу приватного підприємства у Полтавському районі за період з 2018 по 2022 роки, була складена таблиця 2.5.

Таблиця надає вичерпний огляд основних показників, таких як середньорічна чисельність працюючих, відпрацьовано за рік годин, виробництво валової продукції на одного працівника та інші значущі

параметри. Аналіз цих даних не лише висвітлює ефективність управління персоналом, але й визначає вплив цих факторів на якість та конкурентоспроможність продукції підприємства.

Таблиця 2.5

**Динаміка показників структури персоналу приватного підприємства
Полтавського району за 2018-2022 рр.**

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	абсолютне відхилення, (+; -)	відносне відхилення, %
Середньорічна чисельність працюючих, осіб	262	243	241	241	244	-18	93,1
з них зайнятих у с.-г. виробництві	262	243	241	241	244	-18	93,1
у т. ч.: в рослинництві	157,2	145,8	144,6	144,6	146,4	-11	93,1
в тваринництві	104,8	97,2	96,4	96,4	97,6	-7	93,1
Відпрацьовано за рік, тис. люд.-год.	543,36	541,44	510,72	503,04	466,56	-76,8	85,9
у т. ч.: в рослинництві	138,34	128,30	127,25	127,25	128,83	-9,5	93,1
в тваринництві	405,02	413,14	383,47	375,79	337,73	-67,3	83,4
Виробництво валової продукції у постійних цінах на 1 працівника, тис. грн	126,84	165,73	166,00	138,10	143,26	16,4	112,9
Одержано прибутку на 1 працівника, тис. грн	10,24	20,51	40,06	128,23	1,98	-8,3	19,3
Витрати на оплату праці, тис. грн	27770,00	28437,00	34287,00	39849,00	44841,00	17071,0	161,5
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн	8832,70	9752,06	11855,81	13779,05	15314,55	6481,9	173,4
Припадає на 1 працюючого у с.-г.:							
с.-г. угідь, га	15,69	16,77	16,80	16,68	16,47	0,8	105,0
ріллі, га	14,94	15,97	15,84	15,68	15,48	0,5	103,6
Коефіцієнт використання робочого часу	0,83	0,88	0,89	0,91	0,92	0,1	111,9

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Аналіз динаміки показників структури персоналу приватного

підприємства в Полтавському районі за період 2018-2022 років вказує на кілька ключових тенденцій.

Протягом зазначеного періоду середньорічна чисельність працюючих на підприємстві скоротилася на 18 осіб або 7,0%, що може свідчити про певний розвиток ефективності праці та оптимізацію структури персоналу. Загальне зменшення чисельності працівників у сільськогосподарському виробництві становить 7,0%, залишаючи розподіл за видами діяльності майже незмінним.

У той же час, відзначається загальне зменшення відпрацьованого часу за рік на 76,8 тис. люд.-год., або 14,1%, особливо в тваринництві, де цей показник зменшився на 67,3%.

Фінансові показники показують змішану картину. Виробництво валової продукції на 1 працівника зросло на 16,4%, вказуючи на певний ріст продуктивності праці. Однак прибуток на 1 працівника відзначається значущим зниженням на 8,3%, що вимагає уваги та додаткового аналізу причин цього зменшення.

Витрати на оплату праці вражають значним зростанням на 161,5%, що може бути пов'язане з різким зростанням середньомісячної заробітної плати на 173,4%.

Використання земельних ресурсів вказує на певну оптимізацію, яка виявляється у збільшенні кількості гектарів угідь і ріллі. Коефіцієнт використання робочого часу показує невелике, але стабільне зростання.

Загальний аналіз вказує на зміни в структурі та продуктивності праці на підприємстві, що може бути результатом ефективної стратегії управління та впровадження нових методів та технологій. Також важливо враховувати та розглядати фінансові та економічні аспекти для більш глибокого розуміння ситуації. Управління якістю продукції є ключовим аспектом ефективності та конкурентоспроможності підприємств сучасного господарювання. Одним із способів визначення успішності цього процесу є аналіз динаміки валової продукції та структури товарної продукції за різними галузями та видами

виробництва.

Таблиця 2.6 презентує дані щодо галузей рослинництва та тваринництва приватного підприємства Полтавського району за період з 2018 по 2022 роки. Зазначено валову продукцію у тисячах гривень, а також структуру товарної продукції у відсотках від загального обсягу. Ця інформація важлива для визначення ефективності виробництва, виявлення перспективних галузей, а також вирішення завдань управління якістю продукції на основі конкретних результатів.

Таблиця 2.6

Динаміка валової продукції та структури товарної продукції за галузями та видами виробництва приватного підприємства Полтавського району за 2018-2022 рр.

Галузі і види продукції	Валова продукція, тис. грн						Структура товарної продукції, %
	2018	2019	2020	2021	2022	в середньому за 5 років	
Рослинництво – всього	41831,00	53924,9	57284	58938	80619	58519,2	57
Пшениця	10941,9	8443,8	12158	11859	12921	11264,6	11
Кукурудза на зерно	8908,5	19605	21233	19034	34329	20622	20
Ячмінь	4614,4	5981,7	4207,3	5312,4	6791,5	5381,5	5
Жито	-	-	164,3	141,3	-	61,1	0,06
Овес	332,6	245,1	173,1	230,9	263,4	249,0	0,24
Гречка	67,6	189,3	-	47,5	-	60,9	0,1
Горох	3354	4879,9	2148,4	2737,1	1452,6	2914,4	3
Соя	1058,4	-	-	-	-	211,7	0,21
Ріпак і кольза	2141,2	3718,4	3827,2	2252,1	7523	3892,4	4
Соняшник	10304,5	10746	13214	17170	17148	13716,5	13
Культури овочеві	107,9	116	158,1	153,7	190,3	145,2	0
Тваринництво – всього	45223,1	42538	41218	45403	45974	44071,0	43
М'ясо великої рогатої худоби	12816	9079,6	7256,6	8029,3	7648,8	8966,1	9
М'ясо свиней	10101	11029	9631,7	8706,7	7580	9409,7	9
Коні	35,14	43,43	39,12	26,91	-	28,9	0,028
Молоко	22168	22045	23976	28280	30349	25363,5	25
Мед	103	340,5	314,6	360,1	396	302,8	0,3
Разом по господарству	87054	96462	98502	104340	126592	102590	100

Протягом періоду з 2018 по 2022 роки приватне підприємство Полтавського району виявило певні тенденції в динаміці валової продукції та структурі товарної продукції за галузями та видами виробництва.

За п'ятирічний період рослинництво на підприємстві показало значний приріст валової продукції, збільшивши обсяг на 92% в порівнянні з 2018 роком. Найбільший внесок у цей приріст зробили культури, такі як кукурудза на зерно та соняшник, що зросли відповідно на 143% та 66%. У той же час, виробництво пшениці та ячменю зменшилося, що може бути пов'язане з різними умовами ринку або змінами в агротехнологіях.

Щодо тваринництва, валова продукція за аналогічний період збільшилася на 15%, хоча із спадом у 2018 році. Молоко та м'ясо свиней є основними внесками у цю галузь, проте, варто відзначити зниження виробництва м'яса свиней у 2022 році.

Загальна структура товарної продукції підприємства показала, що рослинництво вносить суттєвий вклад, складаючи 57% валової продукції. Тваринництво займає більш ніж 43%, і найбільший внесок у цей сегмент робить молоко (25%). Така структура може свідчити про стратегічний акцент на рослинництво та спробу диверсифікації виробництва.

Разом, ці дані свідчать про досить динамічну еволюцію виробництва на підприємстві, де різноманітні фактори, такі як ринкові умови, технологічні зміни та природно-кліматичні умови, можуть впливати на результативність в різних галузях.

Управління якістю в сільському господарстві є ключовим елементом для досягнення стабільності та ефективності виробництва. Одним із важливих аспектів управління є аналіз динаміки виробництва та його ефективності на підприємствах.

Таблиця 2.7 відображає динаміку виробництва та ефективності рослинництва на приватному підприємстві Полтавського району протягом п'ятирічного періоду з 2018 по 2022 рік.

Таблиця 2.7

Динаміка виробництва та ефективності рослинництва приватного підприємства Полтавського району за 2018-2022 рр.

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	(+; -)	%
Вироблено на 100 га ріллі: зернових культур	2093,4	2794,2	3655,3	2731	3647	1553,06	74,2
Насіння соняшнику	497,44	483,3	606	465	513	15,61	3,1
ріпак і кольза	105,22	73,14	156,5	116	196,9	91,72	87,2
Виробничі витрати припадає на 100 га ріллі	1392,7	1585	2000	1879	2642	1249,35	89,7
Валова продукція в постійних цінах	1251	1450	1871	1417	1788	537,08	42,9
Вироблено на 100 га ріллі валової продукції рослинництва	2889,3	3575	4584	3466	4442	1553,13	53,8
Товарної продукції	1477,4	1413	1742	1982	2325	847,43	57,4
Валовий прибуток(збиток) рослинництва	575,35	225,8	347,6	603	929,1	353,75	61,5
Продуктивність праці в рослинництві	426,15	509,6	667,9	647	1176	749,61	175,9
Рівень рентабельності галузі рослинництва, %	41,3	14,2	17,4	32,1	35,2	-6,1	x

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Протягом періоду з 2018 по 2022 роки виробництво рослинництва на приватному підприємстві Полтавського району пройшло значні зміни, що відображено в Таблиці 2.9, За цей час відзначається високий ріст виробництва зернових культур, досягнувши піку у 2020 році, але після цього спостерігається значний спад у 2021 році. Найбільш помітне зниження стосується виробництва насіння соняшнику та ріпаку і кользи.

Одним із ключових факторів, які можуть впливати на такий стан речей, є величезні коливання виробничих витрат на 100 га ріллі, які зростали протягом усього періоду спостереження. Зокрема, у 2022 році виробничі витрати досягли максимального значення, що може свідчити про підвищення вартості ресурсів та

матеріалів, що використовуються в сільському господарстві.

Іншим ключовим аспектом є значущий зріст продуктивності праці в рослинництві протягом розглянутого періоду. За цим показником можна визначити ефективність використання робочої сили в сільському господарстві.

Рівень рентабельності галузі рослинництва показує важливий аспект економічної ефективності. Незважаючи на зниження у 2021 році, рентабельність підприємства позначається стабільним зростанням в 2022 р. Однак, слід відзначити, що рівень рентабельності залишається нижчим у порівнянні з початком періоду.

Аналіз цих показників вказує на важливі внутрішні та зовнішні фактори, такі як коливання цін на ресурси, зміни в ринкових умовах, або можливі зміни в господарській стратегії підприємства, які могли б мати вплив на різні аспекти виробництва рослинництва.

2.2. Діагностика системи управління якістю товару на підприємстві

У сучасних умовах приватного господарства, з метою забезпечення високої якості сільськогосподарської продукції на ПП приватному підприємстві, створюється система управління якістю, що спрямована на контроль і підтримку процесів виробництва продукції. В цьому контексті виникає необхідність проведення аналізу системи управління якістю на приватному підприємстві.

У ПП система управління якістю стандартизована і спрямована на забезпечення відповідного рівня якості сільськогосподарської продукції на всіх етапах її створення, від розробки до реалізації. Ця система є невід'ємною складовою управлінського механізму підприємства та має на меті підвищити якість роботи та продуктивність виробництва шляхом концентрації зусиль на ключових виробничих процесах та функціях, що на сьогодні є найважливішими.

На приватному підприємстві діє система управління якістю продукції, яка визначається аналогічно колишньому відділу технічного контролю. Ця система забезпечує перевірку якості сільськогосподарської продукції за вибірковими партіями під час її виробництва та реалізації. Основними принципами цієї системи є управління якістю продукції та контроль за використанням сировини і матеріалів на всіх стадіях життєвого циклу продукції та на всіх рівнях управління підприємством. Крім того, вона підтримує комплексний підхід, який передбачає одночасне впровадження взаємопов'язаних технічних, організаційних, економічних, соціальних і екологічних заходів для забезпечення якості продукції та раціонального використання ресурсів з дотриманням стандартів охорони навколишнього середовища.

Система управління якістю сільськогосподарської продукції на приватному підприємстві включає в себе ряд ключових функцій, які забезпечують високу якість та ефективність виробництва. Основні етапи управління якістю включають:

Таблиця 2.8

Основні етапи управління якістю приватного підприємства

Функція	Характеристика
Прогнозування технічного рівня продукції та розвитку підприємства	Спеціалісти приватного підприємства аналізують ринкові тенденції та технічні інновації, щоб забезпечити відповідність продукції вимогам споживачів та підтримувати конкурентоспроможність.
Планування підвищення якості продукції та ефективності виробництва	Підприємство розробляє стратегії покращення якості сільськогосподарської продукції і оптимізації виробничих процесів.
Нормування та організація розробки нової продукції	приватного підприємства активно займається розробкою і впровадженням нових видів сільськогосподарської продукції, щоб розширити асортимент та задовольнити потреби клієнтів.
Забезпечення стабільності якості продукції	Підприємство вживає заходів для забезпечення стійкості якості продукції на всіх етапах виробництва, включаючи розробку, виробництво, збут та експлуатацію.
Організація метрологічного забезпечення	Підтримка на приватного підприємства високого стандарту точності та вимірювань для впевненості в відповідності продукції встановленим стандартам якості.
Контроль якості та випробування	Постійний контроль за якістю сільськогосподарської продукції та проведення випробувань для відповідності вимогам.

Управління якістю продукції на приватному підприємстві включає в себе різні структурні підрозділи, які спільно працюють над забезпеченням високої якості та конкурентоспроможності продукції. Ця система допомагає підприємству досягати успіху системі управління якістю сільськогосподарської продукції на приватному підприємстві беруть участь кілька ключових структурних підрозділів, як показано на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Ключові структурні підрозділи приватного підприємства, задіяні в системі управління якістю сільськогосподарської продукції

Джерело: розроблено автором на основі [40, 45, 55]

1. Відділ контролю якості, сертифікації та стандартизації: Цей підрозділ відповідає за моніторинг якості сільськогосподарської продукції, включаючи вирощування та збір, а також перевірку відповідності продукції стандартам та нормам якості, відповідає за процес сертифікації сільськогосподарської продукції.

2. Відділ виробництва та технологій: Цей підрозділ забезпечує виконання технологічних процесів виробництва сільськогосподарської продукції, включаючи обробку, упаковку та зберігання. Він також відповідає за розробку та впровадження нових технологій для покращення якості продукції.

3. Відділ логістики та постачання: Цей підрозділ забезпечує ефективну логістичну систему для перевезення сільськогосподарської

продукції від поля до ринку або споживача. Він також контролює постачання необхідних ресурсів для виробництва.

4. Відділ досліджень та розвитку: Цей підрозділ спеціалізується на дослідженні і розробці нових сортів рослин, методів вирощування та інноваційних підходів до підвищення якості та врожайності сільськогосподарської продукції.

Ці структурні підрозділи грають ключову роль у забезпеченні високої якості сільськогосподарської продукції на підприємстві та сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції на ринку.

Функціонування системи управління якістю на приватному підприємстві регулюється комплексом стандартів, спрямованих на забезпечення якості сільськогосподарської продукції. Ці стандарти можна поділити на дві основні категорії: спеціальні, які охоплюють різні етапи життєвого циклу приватної продукції, і загальні, які регламентують процеси та процедури, що впливають на якість праці та виробництва сільськогосподарської продукції на всіх етапах функціонування підприємства.

Ефективність системи управління якістю в значній мірі залежить від якості та розширеності стандартів, які включені в її склад. Отже, процес розробки та впровадження нових стандартів стає надзвичайно важливим для підприємства. Основним джерелом формування цих стандартів є аналіз якості сільськогосподарської продукції та технологій її виробництва.

Після проведення такого аналізу, з використанням сучасних принципів організації праці і з урахуванням досягнень науки і техніки, працівники підприємства розробляють чітку послідовність виконання кожного виду робіт. Стандарти, пов'язані з якістю виробництва сільськогосподарської продукції, регулярно переглядаються та адаптуються відповідно до змін у технологіях та вимог споживачів. Це стосується як складу, так і змісту стандартів. Поява нових виробничих викликів і відкриття більш раціональних способів виробництва сільськогосподарської продукції також стимулює необхідність постійного оновлення стандартів.

Управління якістю продукції на приватному підприємстві має свою внутрішню структуру та відповідальних осіб, які забезпечують високу якість сільськогосподарської продукції та оптимальне використання ресурсів.

Керівництво та контроль за досягненням цілей та завдань у сфері якості продукції та ефективного ресурсокористування знаходяться під відповідальністю генерального директора приватного підприємства. У разі потреби генеральний директор може створювати комісію для аналізу факторів, які можуть завадити досягненню поставлених цілей, а також для розробки та впровадження удосконалень у системі управління якістю.

До обов'язків системи управління якістю на приватному підприємстві також включаються: забезпечення відповідності законодавчих вимог, підготовка виробництва за технологічними стандартами, організація постачання матеріальних ресурсів та раціональне використання робочої сили.

Організаційно-технічною базою системи управління якістю є стандарти всіх категорій та «Комплексний план науково-технічного прогресу, підвищення ефективності виробництва і соціально-економічного розвитку колективу».

Відповідальність за дотримання вимог системи управління якістю продукції та створення необхідних умов для цього покладена на керівників відділів та підрозділів приватного підприємства приватного підприємства.

Розробку заходів для вдосконалення методів контролю якості виробництва сільськогосподарської продукції, впровадження передових методів контролю сировини, матеріалів та продукції, а також виявлення причин і винних у виникненні недоліків здійснює центральна технічна лабораторія підприємства.

Сучасні приватні підприємства, такі як приватного підприємства, зосереджують свою увагу на підвищенні якості виробленої сільськогосподарської продукції, щоб задовольнити попит на ринку та забезпечити конкурентоспроможність. Одним із важливих аспектів цього процесу є впровадження системи управління якістю, яка допоможе забезпечити високу якість продукції та відповідність стандартам і вимогам клієнтів.

Лабораторії, які функціонують на приватному підприємстві, відіграють важливу роль у забезпеченні високої якості сільськогосподарської продукції. Вони проводять постійний моніторинг якості сировини, виробництва та готової продукції, а також досліджують і впроваджують нові методи та технології для підвищення продуктивності та покращення якості. Це дозволяє підприємству досягати відмінних результатів і конкурувати на ринку сільськогосподарської продукції.

Лабораторії, що діють на підприємстві, відіграють важливу роль у забезпеченні якості продукції. Вони проводять ретельний аналіз сировини, контролюють процеси виробництва та остаточної перевірки готової продукції перед її відправленням на ринок. Ці лабораторії обладнані сучасними приладами та обладнанням, і мають кваліфікований персонал, що гарантує надійність і точність проведених аналізів:

1. Лабораторія фізико-хімічного аналізу: однією з важливих ланок системи якості приватного підприємства є лабораторія фізико-хімічного аналізу. У цьому важливому відділі проводяться дослідження та вимірювання хімічних та фізичних параметрів ґрунту, добрив, води та інших речовин, які використовуються у сільському господарстві. Однією з основних цілей цієї лабораторії є забезпечення відповідності продукції встановленим стандартам якості та безпеки. Результати аналізів, проведених у цій лабораторії, допомагають оптимізувати процеси виробництва та збільшити якість сільськогосподарської продукції.

2. Лабораторія ветеринарного контролю: на приватному підприємстві, яке активно займається тваринництвом, функціонує лабораторія ветеринарного контролю. Робота цієї лабораторії відіграє вирішальну роль у забезпеченні здоров'я та безпеки тварин, а також контролює якість м'яса та молока, що виробляються на підприємстві. Ветеринарні аналізи, проведені в цій лабораторії, дозволяють вчасно виявляти та усувати можливі ризики для здоров'я тварин і споживачів, забезпечуючи таким чином високу якість та безпеку продукції, що виходить на ринок.

Ці лабораторії на приватному підприємстві є необхідними ланками в системі контролю та забезпечення якості сільськогосподарської продукції, гарантуючи надійність і відповідність продукції вимогам споживачів та стандартам галузі.

Управління якістю сільськогосподарської продукції приватного підприємства включає в себе внутрішній та зовнішній контроль. Внутрішній контроль починається з моменту підготовки основної сировини до виробництва та охоплює весь процес виробництва, зберігання та транспортування готової продукції до споживача.

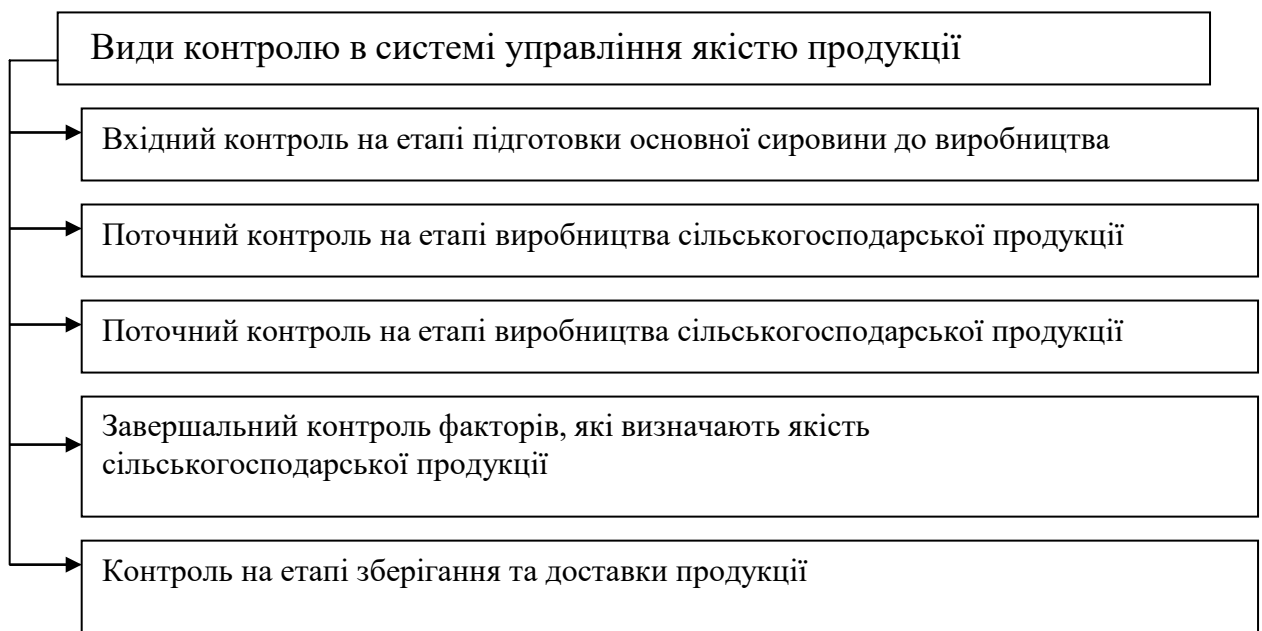

Рис. 2.2. Види контролю в системі управління якістю сільськогосподарської продукції

Джерело: розроблено автором на основі [34]

На етапі підготовки основної сировини до виробництва сільськогосподарської продукції використовується вхідний контроль. Це означає, що сировина, отримана від постачальників, повинна відповідати вимогам нормативної документації та супроводжуватися відповідними документами, такими як сертифікати відповідності та посвідчення якості. Кожна партія сировини зважується при поступленні на ПП приватному

підприємстві. У виробництві сільськогосподарської продукції використовується два види сировини:

1. Основна сировина, яка може включати в себе посівний матеріал, корми для тварин та інші складові, залежно від конкретної продукції.
2. Додаткова сировина, до якої відносяться добрива, пестициди, інсектициди, ветеринарні препарати та інші матеріали, необхідні для виробництва сільськогосподарської продукції.

Для кожного виду сировини встановлені вимоги щодо умов зберігання та підготовки до виробництва, які детально описані в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Вимоги до умов зберігання та підготовки сировини до виробництва

Сировина	Умови зберігання та готування до виробництва
Зерно	Зберігають у сухому приміщенні у спеціальних контейнерах, попередньо очищають від сторонніх домішок
Вода	Зберігають у баках (холодна та гаряча вода, яка при потребі змішується для досягнення потрібної температури)
Мінеральні добрива	Зберігають у сховищах, враховуючи властивості кожного виду добрива, перед використанням додають до ґрунту
Бактерії та мікроорганізми	Зберігають в холодильнику (температура 0, -4), активують перед використанням, додають до ґрунту
Гербициди та пестициди	Зберігають в спеціальних контейнерах відокремлено від інших речовин, ретельно дозують перед обробкою рослин
Антибіотики для тварин	Зберігають у холодильнику (температура 0, -4), точно дозують перед застосуванням
Добрива	Зберігають у сховищах від вологи та сонячного світла, перед використанням ретельно перемішують
Тварини для розведення	Тримають в спеціальних клітках або випасають на вільному пасовищі, враховуючи особливості кожного виду тварин
Сіно та солома	Зберігають у сухому приміщенні, попередньо очищають від бруду та пилу
Інше обладнання та матеріали	Зберігають у відповідно до виробничих рекомендацій, ретельно перевіряють перед використанням

1. Поточний контроль на етапі виробництва: На сучасному етапі розвитку сільськогосподарського виробництва важливо впроваджувати ефективний поточний контроль, який дозволить виявляти можливі дефекти чи невідповідності стандартам якості під час виробничого процесу. Це включає в себе перевірку робочих параметрів, які можуть впливати на якість

продукції, а також миттєве виправлення виявлених проблем. Проводячи поточний контроль, ПП приватному підприємстві забезпечує стабільність та надійність якості своєї сільськогосподарської продукції.

2. Завершальний контроль факторів, які визначають якість: Не менш важливим етапом є завершальний контроль, який охоплює всі ключові фактори, що впливають на якість продукції. Після завершення виробництва кожної партії сільськогосподарської продукції, проводиться комплексна перевірка відповідності всіх стандартів та вимог якості. Цей етап гарантує, що продукція, виготовлена на приватному підприємстві, відповідає найвищим стандартам і задовольняє потреби споживачів.

3. Зовнішній контроль якості: Додатковою ланкою у системі управління якістю є зовнішній контроль. Це означає співпрацю з незалежними організаціями чи експертами, які можуть проводити незалежний аудит та перевірку якості продукції. Зовнішній контроль дозволяє підтвердити високий ступінь дотримання стандартів та підвищує довіру споживачів до продукції приватному підприємстві.

Загалом, удосконалення системи управління якістю продукції сільськогосподарського підприємства приватному підприємстві є ключовим елементом досягнення високої якості та конкурентоспроможності на ринку сільськогосподарської продукції.

Система управління якістю продукції приватного підприємства приватного підприємства в умовах сучасного господарського середовища в Україні, що спеціалізується на виробництві сільськогосподарської продукції, потребує комплексного аналізу, з огляду на внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на її діяльність. Для досягнення цієї мети, ми використаємо SWOT-аналіз, який доповнимо новими факторами та адаптуємо під контекст приватного підприємства.

Для оцінки внутрішнього середовища та умов успішного функціонування приватного підприємства приватного підприємства важливо визначити його сильні та слабкі сторони. Це допоможе вдосконалити систему

управління якістю продукції і досягти кращих результатів.

Для оцінки сильних і слабких сторін підприємства застосовуємо систему оцінок, де 1 відповідає слабкій стороні, а 5 - сильній стороні підприємства. Нижче представлено оцінку окремих аспектів діяльності приватного підприємства (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Кількісна оцінка сильних і слабких сторін внутрішнього середовища приватного підприємства у сфері сільськогосподарської продукції

Аспект внутрішнього середовища	Сильні сторони	Оцінка фактора за ступенем впливу на підприємство, у балах	Слабкі сторони	Оцінка фактора за ступенем впливу на підприємство, у балах
Організація управління	Ефективна система управління. Висока ступінь контролю.	4	Низька гнучкість в управлінні. Складнощі в прийнятті рішень.	3
Маркетинг	Добре вивчений ринок та високий рівень рекламної активності	4	Обмежений бюджет на маркетингові заходи.	2
Дослідження і розробки	Активна діяльність у сфері інновацій та досліджень.	4	Недостатні інвестиції у дослідження і розробки.	2
Технологія	Сучасне обладнання та висока автоматизація процесів.	5	Потреба у модернізації обладнання.	3
Фінанси	Стабільні фінансові показники та висока рентабельність.	5	Високий рівень боргового навантаження.	3
Організаційна культура та репутація	Позитивна репутація в галузі та висока моральна мотивація	4	Конфлікти в колективі та проблеми зі співпрацею.	3
Сума		26		16

Зовнішнє середовище є ключовим фактором, що визначає

конкурентоспроможність та стійкість підприємств у сфері сільськогосподарської продукції. Кількісна оцінка загроз і можливостей в цьому контексті є важливим інструментом для аналізу внутрішнього стану підприємства та розробки ефективних стратегій управління.

У рамках кількісної оцінки різноманітних аспектів зовнішнього середовища для приватного підприємства у сфері сільськогосподарської продукції, будемо аналізувати такі ключові компоненти як можливості та загрози (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Кількісна оцінка загроз і можливостей зовнішнього середовища приватного підприємства у сфері сільськогосподарської продукції

Аспект зовнішнього середовища	Можливості	Оцінка фактора за ступенем впливу на підприємство, у балах	Загрози	Оцінка фактора за ступенем впливу на підприємство, у балах
Агрокліматичні умови	Висока родючість ґрунтів, сприятливі для вирощування	4	Екстремальні погодні умови	3
Ринкові тенденції	Ростучий попит на органічну продукцію	5	Зміни в споживчому попиті	2
Технологічний прогрес	Впровадження новітніх методів виробництва	4	Застаріле обладнання та технології	3
Регулятивне середовище	Фінансова підтримка та субсидії від уряду	5	Строгі нормативи щодо використання пестицидів	4
Російсько-українська війна	Збільшення попиту на внутрішньому ринку	4	Обмеження доступу до зовнішніх ринків	5
Економічна нестабільність	Можливість отримання державних стимулів для підтримки	3	Знецінення валюти та інфляція	4
Сума		25		21

Отже, після ідентифікації сильних та слабких сторін приватного підприємства, а також визначення можливостей та загроз, можна встановити взаємозв'язок між ними. Іншими словами, визначити стратегічні позиції, які спрямовані на усунення слабких сторін, використовуючи сильні сторони та можливості підприємства. Для досягнення цієї мети ми розробляємо SWOT-матрицю, яка відображає результати аналізу (додаток Б) у контексті нашого дослідження.

Таблиця 2.12

**Підсумкова SWOT-таблиця приватного підприємства у сфері
сільськогосподарської продукції**

	Сильні сторони/ Можливості (СіМ)	Сильні сторони/ Загрози (СіЗ)	Слабкі сторони/ Можливості (СлМ)	Слабкі сторони/ Загрози (СлЗ)
Внутрішнє середовище	26	18	16	12
Зовнішнє середовище	26	14	15	18

Аналіз SWOT показав, що приватне підприємство в сфері сільськогосподарської продукції має ряд сильних сторін, які можуть бути використані для максимізації можливостей та мінімізації загроз. Ефективна система управління, висока ступінь контролю, добре вивчений ринок, активність у сфері інновацій, сучасне обладнання та стабільні фінансові показники є ключовими сильними сторонами підприємства.

Можливості, що випливають з зовнішнього середовища, також є значущими, зокрема висока родючість ґрунтів, ростучий попит на органічну продукцію, впровадження новітніх методів виробництва та фінансова підтримка від уряду. Ці можливості можуть бути використані для розвитку підприємства та зміцнення його позицій на ринку.

У той же час існують слабкі сторони, такі як низька гнучкість в управлінні, обмежений бюджет на маркетингові заходи, недостатні інвестиції у дослідження і розробки, потреба у модернізації обладнання, високий рівень

боргового навантаження та конфлікти в колективі. Однак, завдяки вивченню цих слабких сторін у контексті можливостей та сильних сторін, можна розробити стратегії для їх подолання. Наприклад, розвиток гнучкої системи управління, використання фінансової підтримки для модернізації технологій, а також залучення інвесторів для розвитку новітніх технологій.

У врахуванні внутрішніх і зовнішніх аспектів підприємства, важливо розглядати всі можливості для вирішення проблем і використання позитивних тенденцій у сфері сільськогосподарської продукції. Розробка стратегій на основі SWOT-аналізу дозволить підприємству оптимально використовувати свої сильні сторони для максимізації можливостей та ефективного управління загрозами та слабкими сторонами.

Висновки до розділу 2

1. Приватне підприємство Полтавської області, що діє у сфері сільського господарства, мисливства та пов'язаних послуг, проявило важливі тенденції у своєму розвитку в період з 2018 по 2022 роки.

У період дослідження підприємство виявило ряд змін у структурі виробництва, таких як зменшення загальних сільськогосподарських угідь і ріллі. Загальна площа сільськогосподарських угідь зменшилась на 3.20%, а площа ріллі - на 4,50%. Ці зміни можуть бути результатом стратегічних рішень щодо оптимізації використання земель та переосмислення виробничих процесів.

Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві, зменшилась на 11.76%. Це свідчить про впровадження оптимізаційних заходів та використання ефективніших технологій у виробництві.

Фінансові показники підприємства свідчать про позитивний розвиток. Сукупний капітал зріс на 29,73%, валова продукція збільшилась на 17,00%. Чистий дохід від реалізації продукції зріс на 37,81%, а чистий прибуток виріс на 101.20%. Ці показники свідчать про ефективність стратегій управління якістю

продукції та підвищення конкурентоспроможності.

Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур показує різноманітні тенденції. Загальні посівні площі зменшилися на 3,833 тис. га у 2018 році до 3,778 тис. га у 2022 році. Пшениця озима патентує значне зменшення площі вирощування на 23.92%, а кукурудза на зерно зросла на 75,30%. Горох показав зменшення площі на 64,77%, тоді як технічні культури, такі як ріпак і кольза, зросли на 114,29%.

Аналіз динаміки урожайності сільськогосподарських культур на приватному підприємстві за аналізований період вказує на значний ріст виробництва. Пшениця озима показала позитивний тренд зі зростанням урожайності на 17,7%, можливо, через вдосконалення технологій та використання продуктивних сортів. Ячмінь ярий та кукурудза на зерно також виявили значний приріст урожайності, що може бути пов'язане із впровадженням нових методів обробітку та використанням ефективних гібридів.

Важливо відзначити, що урожайність вівса відхиляється на 24%, що, хоча є помірним порівняно з іншими культурами, може бути обумовлено кліматичними умовами та особливостями вирощування.

Також варто зазначити позитивні тенденції в розвитку вирощування гороху та соняшнику, де урожайність зросла на 17,2% та 6,9% відповідно. Це може свідчити про успішну стратегію управління якістю продукції та високий попит на ці культури.

Аналіз структури персоналу підприємства показав зменшення середньорічної чисельності працюючих на 7,0%, що може бути індикатором оптимізації та ефективнішого управління персоналом. Зменшення відпрацьованого часу та зростання виробництва валової продукції на одного працівника свідчать про ріст продуктивності праці. Однак, спад прибутку на одного працівника та зростання витрат на оплату праці вимагають додаткового аналізу.

Структура товарної продукції підприємства показала, що рослинництво внесло суттєвий вклад, складаючи 57% валової продукції, тоді як тваринництво –

більше 43%. Спрямованість на рослинництво може свідчити про стратегічний акцент та диверсифікацію виробництва.

Загальна динаміка виробництва рослинництва підприємства показала значний ріст валової продукції зернових культур, але спад у 2021 році. Зростання виробничих витрат на 100 га ріллі може вказувати на підвищення вартості ресурсів та матеріалів в сільському господарстві.

Враховуючи ці аспекти, важливо продовжувати моніторинг та аналіз ефективності виробництва, забезпечуючи збалансований розвиток різних галузей та підтримуючи позитивні тенденції у вирощуванні ключових культур.

2. Удосконалення системи управління якістю продукції на сільськогосподарському підприємстві приватного сектору виявляється важливим етапом в забезпеченні високої якості сільськогосподарської продукції та підвищенні конкурентоспроможності на ринку. Підприємство вживає ретельний вхідний контроль основної та додаткової сировини, щоб переконатися в їхньому відповідності стандартам якості.

На етапі виробництва впроваджений ефективний поточний контроль, який гарантує виявлення можливих дефектів чи невідповідностей стандартам під час виробничого процесу. Це забезпечує стабільність та надійність якості сільськогосподарської продукції.

Завершальний контроль включає комплексну перевірку всіх факторів, які визначають якість, гарантуючи, що вироблена продукція відповідає найвищим стандартам та задовольняє потреби споживачів.

Зовнішній контроль якості сприяє підтвердженню дотримання стандартів та підвищує довіру споживачів до продукції підприємства.

Загалом, вдосконалення системи управління якістю продукції стає ключовим чинником досягнення високої якості та успішної конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

3.1. Розробка організаційно-економічного механізму управління системою якості

Підвищення якості продукції є невід'ємною складовою конкурентоспроможності будь-якого підприємства, зокрема аграрного сектору. В умовах постійно динамічного конкурентного середовища та зростаючих вимог споживачів до якості продукції, ефективні організаційно-економічні заходи стають критично важливими для забезпечення високої якості та задоволення потреб споживачів. У цьому розділі розглянуто пропозиції щодо організаційно-економічних чинників, які можуть сприяти підвищенню якості продукції на аграрному підприємстві.

Одним із ключових організаційно-економічних заходів, спрямованих на підвищення якості продукції, є впровадження системи стандартизації та посилення контролю за якістю на кожному етапі виробництва. Важливо ретельно вивчати та впроваджувати національні та міжнародні стандарти якості, що дозволить підприємству досягати встановлених норм та вимог. Регулярний контроль якості на всіх етапах виробництва, починаючи від посіву та закінчуючи зберіганням і транспортуванням продукції, грає вирішальну роль у запобіганні виробничих браків та забезпеченні високої якості кінцевого продукту для споживача.

Помітним фактором для досягнення високої якості продукції є впровадження системи сертифікації, яка дозволить підтвердити відповідність продукції встановленим стандартам якості. Отримання сертифікатів відповідності міжнародним стандартам сприятиме підвищенню довіри споживачів до продукції приватного підприємства і відкриватиме нові можливості для виходу на зовнішні ринки збуту.

Паралельно з впровадженням системи стандартизації та сертифікації, важливо акцентувати увагу на постійному підвищенні кваліфікації та навчанні персоналу підприємства. Інвестування у навчальні програми, тренінги та семінари сприятиме підвищенню професійних знань та навичок працівників, що у свою чергу сприятиме вдосконаленню виробничих процесів та підвищенню якості кінцевої продукції.

Застосування сучасних методів аналізу якості продукції, таких як системи управління якістю, дозволить ефективно виявляти та усувати можливі проблеми виробництва, що в свою чергу сприятиме підвищенню якості продукції та забезпечить задоволення потреб споживачів на вищому рівні.

Інституційна підтримка та співпраця зі спеціалізованими організаціями може бути важливою складовою стратегії підвищення якості продукції. Наприклад, встановлення партнерських відносин із агрономічними університетами або дослідними інститутами може сприяти впровадженню сучасних агротехнологій та наукових розробок, що позитивно позначиться на якості сільськогосподарської продукції.

Також важливо враховувати вимоги та смаки споживачів при розробці та виробництві продукції. Проведення маркетингових досліджень і опитувань споживачів може надати інформацію про їхні переваги та очікування, що дозволить адаптувати виробництво під потреби ринку.

З метою систематизації та візуалізації інформації може бути корисною таблиця, яка відобразить ключові організаційно-економічні чинники та пропозиції щодо підвищення якості продукції (табл. 3.1).

Організаційні аспекти управління якістю на підприємстві не можуть бути недооцінені. Спрямованість на досягнення високої якості продукції повинна бути вбудована в кожний аспект діяльності підприємства. Організаційні заходи включають в себе належний контроль та координацію всіх фаз виробництва, починаючи від вибору сировини та закінчуючи зберіганням та доставкою готової продукції.

Економічні фактори грають важливу роль у забезпеченні високої якості

продукції. Ціни на сировину та матеріали, собівартість виробництва, рівень зарплати працівників, інвестиції у технологічне оновлення - всі ці аспекти мають великий вплив на якість кінцевого продукту. Правильне ціноутворення дозволяє компенсувати витрати, пов'язані з підвищенням якості, та забезпечити рентабельність виробництва.

Таблиця 3.1

Організаційно-економічні чинники та пропозиції щодо підвищення якості продукції

Чинник	Пропозиції
Система стандартизації	Впровадження міжнародних стандартів якості
	Посилення контролю якості на всіх етапах
	Систематичний аналіз відповідності стандартам
Оптимізація технологічних процесів	Постійне оновлення обладнання та технологій
	Використання автоматизованих систем контролю
	Аналіз та усунення можливих проблем у виробництві
Система сертифікації	Отримання сертифікатів відповідності
	Моніторинг процесів сертифікації
	Регулярне оновлення сертифікаційних документів
Навчання персоналу	Інвестування у навчання та розвиток працівників
	Постійне вдосконалення професійних навичок
	Співпраця зі спеціалізованими освітніми закладами
Застосування сучасних методів аналізу якості	Впровадження систем управління якістю
	Регулярне моніторинг якості продукції
	Аналіз і вдосконалення виробничих процесів
Система стандартизації	Впровадження міжнародних стандартів якості
	Регулярний контроль якості на всіх етапах виробництва
Система сертифікації	Отримання сертифікатів відповідності міжнародним стандартам
	Підвищення довіри споживачів до продукції
Навчання персоналу	Інвестування у навчальні програми та тренінги
	Постійне вдосконалення професійних знань та навичок
Системи управління якістю	Виявлення та усунення можливих проблем виробництва
	Підвищення якості продукції та задоволення споживачів
Генетичний відбір	Інвестування у створення сортів з високою витривалістю до шкідників та несприятливих погодних умов
Екологічна політика	Зменшення використання хімічних добрив та пестицидів
	Збереження біорізноманіття та екологічно чисте виробництво
Система зворотного зв'язку	Аналіз відгуків споживачів та швидке реагування на вимоги
	Постійне покращення якості продукції та задоволення ринку

На приватному підприємстві обрано стратегію, спрямовану на постійне підвищення якості продукції. Ця стратегія передбачає постійну адаптацію до змін на ринку та реагування на нові технологічні досягнення та вимоги споживачів. Важливо також залучати та стимулювати персонал для досягнення найвищих стандартів якості та забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Основний критерій, що пояснює економічну ефективність пояснює головну мету виробничого процесу підприємництва, господарства чи підрозділу, а також окремих господарюючих осіб. Існують різнопланові канали-ринки реалізації продукту виробництва – у вигляді продаж кінцевим споживачам та через систему посередників. Це стосується і додаткової переробки продукції виробництва.

Отже, раціональне та обґрунтоване господарювання можливе лише за тих умов, коли основою спеціалізації виробництва та збутової реалізації продукції слугують вимоги ринку. Обсяги кількісної реалізації продукції, встановлення її ціни, утримання зв'язків із споживчим ринком та посередниками, визначають зміст та характер ефективності господарювання в підприємстві, його конкурентоспроможність продукції.

Аналізуючи отримані розрахункові показники результатів реалізації продукції приватного підприємства Полтавського району, слід акцентувати на основних видах продукції, що виробляються та реалізується господарством, а саме це озима пшениця і молоко.

При аналізі отриманих розрахункових показників результатів реалізації продукції приватного підприємства Полтавського району слід зосередитися на основних видах продукції, яка виробляється та реалізується господарством, зокрема, це озима пшениця і молоко. Розподіл посівних площ має бути раціональним, де товарні культури становлять 68,3% та на кормові 31%% (це поліпшить кормову базу та допоможе збільшити поголів'я худоби). Важливо ретельно планувати сівозміну, відводячи 25% площі під озимою пшеницею. Найбільш прибуткові культури за такої структури посівних площ

включають вирощування пшениці, кукурудзи та соняшнику. Зараз площа під зерновими культурами становить 69%, технічними - 30%, а кормовими - 1%. Щодо кормових культур, доцільніше вирощувати пшеницю, ячмінь, овес, кукурудзу для силосу, багаторічні трави для зеленого корму та сіна, а також однорічні бобові трави для сіна та силосу. Дослідження показує, що вирощування однорічних трав для корму ефективніше, ніж кукурудза для силосу та зелений корм (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники розміру та структури посівних площ за оптимальним планом приватного підприємства Полтавського району

Культура	Роки				2024 р. до 2022 р.	
	2022 р. (факт)		2024 р. (проект)		(+,-)	%
	га	%	га	%		
Пшениця озима	494,38	24,04	501,957	24,4	7,58	0,36
Ячмінь ярий	346	16,82	345,61	16,8	-0,39	-0,02
Кукурудза на зерно	523,91	25,46	522,529	25,4	-1,38	-0,06
Інші зернові	40	1,94	49,3728	2,4	9,37	0,46
Зернові і зернобобові – всього	1404,29	68,3	1419,47	69	15,18	0,7
Технічні культури – всього	652,91	31,7	637,732	31	-15,18	-0,7
Соняшник	536,91	26,06	534,872	26	-2,04	-0,06
Інші технічні	116	5,64	82,288	4	-33,71	-1,64
Посівна площа – всього	2057,2	100	2057,2	100	0	0

Джерело: розраховано автором

Оптимальна площа посівів відповідає науково-обґрунтованій структурі побудови сівозмін для підприємств молочно-зернового напрямку з розвинутим виробництвом м'яса. Виконання плану валових зборів аналізують за окремими культурами та їх групами, з огляду на дані за 2022 та 2024 роки. Результати показують невелике збільшення посівної площі пшениці озимої на 7,58 га (0,36%), незначне зменшення площі ячменю ярого на 0,39 га (-0,02%) та кукурудзи на зерно на 1,38 га (-0,06%). Порівняно з 2022 роком, посівна площа технічних культур зменшилася на 15,18 га (-0,7%), зокрема площа соняшнику скоротилася на 2,04 га (-0,06%) та інших технічних культур на 33,71 га (-1,64%). Дослідження показали, що збільшення

виробництва можливе шляхом розширення посіву, оптимізації структури посівних площ та підвищення урожайності.

Оптимальна площа посівів відповідає науково обґрунтованій структурі сівозмін для підприємств молочно-зернового напрямку з розвинутим виробництвом м'яса. Цінова політика грає важливу роль у визначенні маркетингових стратегій, оскільки рівень цін і їх взаємозв'язок, особливо серед конкуруючих товарів, впливає на обсяги продажів. Цінова орієнтація в умовах ринкової економіки визначає розвиток підприємства і стає ключовим фактором в прийнятті рішень щодо виробництва та його обсягів.

У відсутності ідентичних товарів конкретного виробника, цінова політика стає ключовою. Аналіз виконання плану валових зборів здійснюється за окремими культурами та їх групами. Порівнюючи фактичні валові збори з плановими, визначають ступінь відхилення за культурами, іншими словами, рівень виконання планових показників. При цьому враховується не лише заплановане значення економічного ефекту від виконання завдань, але й втрати через невиконання їх виробничими підрозділами. Під час дослідження використовуються натуральні та вартісні показники, і завжди встановлюється зв'язок з даними аналізу по посівних площах та отриманому врожаю.

Збільшення виробництва продукції на підприємстві може бути досягнуто за рахунок розширення посіву, вдосконалення структури посівних площ та підвищення врожайності.

Для визначення впливу конкретних факторів на обсяг валового збору зернових культур у звітному 2024 році порівняно з базовим 2022 роком, проведено порівняльний аналіз. На відхилення валового виробництва зернових культур від базового періоду впливають наступні фактори: площа посіву, врожайність та структура посівної площі (табл. 3.3).

Аналізуючи наведені дані табл. 3.3, слід сказати, що загальна величина посівної площі в звітному 2024 році порівняно з базисним 2022 роком залишилася майже незмінною. Що ж до структури відповідних посівних

площ за видами культур, то відбулися певні зміни. Зокрема, відсотковий вміст зернових та зернобобових культур збільшився на 0,7%, досягнувши 69% від загальної посівної площі у 2024 році.

Таблиця 3.3

Прогноз валового збору приватного підприємства Полтавського району

Назва культури	Площа, га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, ц		Умовний період P_1U_0
	Роки		Роки		Роки		
	2022 P_0	2024 P_1	2022 U_0	2024 U_1	2022 P_0U_0	2024 P_1U_1	
Пшениця озима	494,38	501,96	55,17	54,23	27296,6	27221,29	27693,13
Ячмінь ярий	346	345,61	43,01	63,43	14880	21922,04	14864,69
Кукурудза на зерно	523,91	522,53	92,48	72,11	48494,3	37679,64	48323,57
Зернові і зернобобові – всього	1404,29	1419,47	65,55	68,34	92151,7	97006,58	93046,26
Технічні культури – всього	652,91	637,73	39,01	37,56	25501,3	23953,14	24877,85
Соняшник	536,91	534,87	38,38	48,78	20590,1	26090,96	20528,31
Інші технічні	116	82,29	42,37	47,03	4911,2	3870,16	3486,63
Посівна площа – всього	2057,2	2057,2	54,28	57,12	111668,93	117499,32	117924,11

Джерело: розраховано автором

Для проведення розрахунків було використано програму Excel (додаток В).

Поряд з цим бачимо, що має місце зменшення посівних площ для технічних культур. Порівнюючи базовий рік з поточним, то бачимо, що валовий збір зернових збільшився на 39244,2 ц або на 83,34%. Щоб виявити значення кількісного впливу таких факторів на величину валового збору, використали методику розрахунку індексним аналізом, визначаючи систему загальних індексів, а саме валового збору зерна, та отримали 1,67 або 167% (додаток).

Цей індекс характеризує, на скільки валовий збір зерна в звітному періоді мав збільшення порівняно з базисним. І ми маємо це значення на 67% більше.

Зміна значення валового збору залежить від зміни розміру посівних площ зерна і визначалася за допомогою розрахунку індексу посівних площ і становить 1 або 100%.

Тож, внаслідок збільшення розміру посівних площ і валовий збір зерна мав тенденцію до збільшення на 0%.

Вплив величини фактора зміни об'єму урожайності окремих видів культур на підставі розрахунків становить 1,11 або 111%.

Значення цього індексу показує, що за рахунок збільшення показника урожайності зерна, валовий збір також зріс на 11%.

Структурні зміни в значеннях розміру посівних площ безпосередньо мають вплив на загальний валовий збір і відповідають 1,5%.

Структурне співвідношення розміру посівних площ у звітному році в порівнянні з базисним є більш економічним і обґрунтованим. Покращення структури посівних площ, як бачимо, збільшило валовий збір на 50%.

Перевірка достовірності наведених розрахунків:

$$1,056 = 1,0 \times 1,056 \times 0,945,$$

Абсолютні значення приросту показника валового збору встановлюються за рахунок зміни значень площ (ВЗп), урожайності зерна (ВПу) та структури посівних площ (ВЗс). Загальна зміна валового збору склала 6255,18 ц.

Валовий збір по зернових культурах збільшився в звітному році в порівнянні з базовим на 6255,18 ц. Це збільшення відбулося внаслідок зміни значень посівних площ.

Збільшення показника валового збору зумовлене лише зміною урожайності і склало 6255,18 ц. Тобто збільшення урожайності зерна призвело до зростання величини валового збору на 6255,18 ц.

Внаслідок зміни структурного співвідношення посівних площ зернових культур абсолютний приріст валового збору має значення: 0 ц.

Отже, структурні зміни в значеннях розміру посівних площ не вплинули на загальний валовий збір, і цей показник залишився на

попередньому рівні.

Далі здійснено аналіз показників середньої урожайності.

На рівень середньої урожайності однорідних сільгоспкультур впливає урожайність окремих сільгоспкультур та структурні співвідношення посівних площ.

На основі даних табл. 3.3 та додатку В:

$$I_y = 0,999 \text{ або } 99,9\%.$$

Цей індекс показує, наскільки середня урожайність однорідних сільськогосподарських культур залишилася на практично одному рівні в порівнянні з базовим роком.

$$УП1 = 54,98 \text{ ц/га.}$$

$$УП0 = 55,18 \text{ ц/га.}$$

$$У = -0,2 \text{ ц/га.}$$

Середнє значення урожайності всіх зернових культур знизилося в звітному році в порівнянні з базовим на 0,2 ц/га або 0,4%.

Індекс урожайності постійного складу:

$$I_{yy} = 0,996 \text{ або } 99,6\%.$$

$$УУП0 = 52,86 \text{ ц/га.}$$

$$У = 2,12 \text{ ц/га.}$$

Внаслідок підвищення значення урожайності окремих сільгоспкультур середнє значення урожайності зернових культур зросло в звітному році в порівнянні з базовим на 2,12 ц/га або 4,0%.

Індекс впливу посівних площ на середню урожайність становить:

$$I_{yc} = 0,958 \text{ або } 95,8\%.$$

$$У = -2,32 \text{ ц/га.}$$

Зменшення показника питомої ваги в структурному співвідношенні посівних площ менш урожайних зернових культур призвело до зменшення показника середньої врожайності на 2,32 % або 2,32 ц/га.

Перевірка індексів та абсолютних змін показника середньої урожайності:

$$I_y = Y$$

$$0,999 = 0,996 \times 0,958; -0,2 = 2,12 - 2,32.$$

Динаміка рівня показників посівних площ озимої пшениці, значень урожайності та розміру валових зборів приватного підприємства характеризує те, що розмір величини посівних площ під названою культурою майже постійний. Значення середньої урожайності за останні 5 років в господарстві становить 54,86 ц/га. Відбувся приріст значень валового збору за рахунок підвищення рівня урожайності озимої пшениці, що визначає шлях зернового господарства і спеціалізацію підприємства в цілому.

Одним з ключових завдань є підприємницький аналіз, спрямований на виявлення та розрахунок можливостей зростання виробництва зернових культур. Основними пунктами, які можуть забезпечити збільшення загального обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема зернових, є такі:

- Введення в господарську діяльність земельних угідь, які дотепер залишалися поза увагою сільськогосподарського використання.
- Ретельне обґрунтування структурних співвідношень у плануванні посівних площ.
- Підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур, зокрема зернових, шляхом впровадження новітніх технологій та оптимізації виробничих процесів.
- Ефективне використання земельних ресурсів та максимально можливе збільшення продуктивності землі.

Один із ключових напрямків для виявлення цих резервів полягає в розширенні обсягу посівних площ. Не використані можливості для збільшення площі визначаються шляхом оцінки збільшення потенційної посівної площі та активної урожайності в тих культурах, що планується вирощувати.

Для досягнення високої ефективності виробництва сільськогосподарської продукції важливо виявити внутрішні резерви зниження собівартості та збільшення загального виробництва, що має

безпосередній вплив на покращення якості продукції. Розвиток якісних показників є критичним для підвищення вартості продукції та визначає ефективність функціонування агропромислового комплексу.

Головним джерелом можливостей для зростання продуктивності сільськогосподарських підприємств є підприємницький підхід, спрямований на покращення продуктивності в галузі тваринництва, рослинництва та інших напрямків сільського господарства. Наприклад, удосконалення якості годівлі та утримання худоби може сприяти підвищенню продуктивності корів, а також покращення якості ґрунтів може позитивно вплинути на урожайність сільськогосподарських культур.

З метою знаходження ефективних стратегій для збільшення виробництва якісної сільськогосподарської продукції, підприємницьке управління може скористатися статистичним економіко-математичним аналізом. Розширення продукції сільського господарства напряду залежить від таких ключових факторів, як ефективне використання кормів, оптимальне використання трудових ресурсів та ефективне управління виробничими фондами.

Для кращого розуміння впливу різних факторів на виробництво сільськогосподарської продукції можна використовувати багатофакторний аналіз. Наприклад, значення валового надою молока може бути залежним від кількості використаних кормів, чисельності працівників, обсягу виробничих фондів та площі сільськогосподарських угідь. Вивчення цих факторів дозволить знайти оптимальні стратегії для підвищення продуктивності та ефективності сільського господарства.

3.2. Удосконалення системи управління якістю на підприємстві

У сфері підприємництва, крім загальних управлінських завдань, велике значення мають спеціалізовані функції управління якістю. Ці функції націлені на вирішення конкретних завдань щодо підвищення якості продукції

та реалізуються через структурні підрозділи підприємства.

Серед таких функцій можна виділити наступні:

- визначення та прогнозування необхідного рівня якості продукції, враховуючи технічні параметри та вимоги споживачів. аналіз можливостей та ефективності виробництва нових видів продукції, що задовольняють потреби ринку.

- встановлення чіткої системи взаємодії між замовниками, розробниками та самим підприємством. підготовка виробництва, включаючи технічну підготовку та контроль якості.

- забезпечення метрологічної підтримки та контролю якості продукції. стимулювання персоналу до відповідальності за якість виконання своїх обов'язків.

- залучення кваліфікованих спеціалістів для підвищення якості продукції через професійне навчання.

- збереження високого рівня якості на кожному етапі від виробництва до реалізації та обслуговування продукції.

- забезпечення дисципліни у виробничому процесі.

- забезпечення економічно-правового та інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління якістю.

Ці функції покликані сприяти покращенню та постійному удосконаленню якості продукції на підприємстві, що є ключовим аспектом у сучасному підприємницькому середовищі.

Втілення управління якістю на підприємстві має суттєве значення для його успішної діяльності. Сучасний підхід до управління якістю базується на ряді ключових принципів, спрямованих на задоволення потреб клієнтів та підвищення лідерства підприємства. Ці принципи включають орієнтацію на потреби замовника, залучення кваліфікованого персоналу, та постійний процес удосконалення.

Сучасні принципи управління якістю також включають системний підхід до управління, прийняття рішень на підставі обґрунтованих фактів, а

також підтримку взаємовигідних відносин з постачальниками. Їх впровадження на практиці дозволяє підприємству ефективно вирішувати завдання, пов'язані з підвищенням якості продукції та послуг.

Для підприємства, що працює у сучасних умовах ринкової конкуренції, використання логістичних систем виявляється важливою стратегією. Управління логістичними процесами дозволяє ефективно знижувати витрати, зберігаючи при цьому високу якість виробів та послуг. Правильне управління логістичними системами стає ключовим чинником успіху підприємства на сучасному ринку.

Управління логістичними процесами в сфері підприємництва включає в себе організацію та контроль потоку товарів і послуг від постачальників до кінцевого споживача. Ця система зазвичай включає в себе зовнішню та внутрішню логістику, які взаємодіють для забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Внутрішня логістична система підприємства складається з різноманітних елементів, таких як транспортування, складське господарство, управління запасами, організація збуту та обробка, які плануються та контролюються в межах самого підприємства. Зовнішня логістика, з іншого боку, може бути делегована спеціалізованим організаціям, що забезпечують ефективний перехід продукції через весь ланцюг постачання.

Оцінка ефективності впровадження системи управління логістичними процесами на підприємстві може включати ряд етапів, включаючи сертифікацію та оцінку функціонування. Цей процес передбачає вивчення внутрішніх та зовнішніх логістичних зв'язків, а також впливу їх ефективності на загальну діяльність підприємства.

Зважаючи на важливість і складність впровадження системи управління якістю на підприємстві, можна розглянути наступний порядок дій (табл. 3.4.).

Цей порядок впровадження дозволить підприємству ефективно організувати та керувати процесом впровадження системи управління

якістю, забезпечуючи постійне покращення якості продукції та оптимізацію логістичних процесів.

Таблиця 3.4

Рекомендовані етапи впровадження та управління системою якості на підприємстві

Крок	Дія	Характеристика
1	Аналіз ситуації	Проведення аналізу поточного стану якості продукції та логістичних процесів на підприємстві. Визначення пріоритетних напрямків удосконалення
2	Планування	Розроблення стратегічного плану впровадження системи управління якістю, включаючи визначення цілей, завдань, термінів та ресурсів
3	Створення команди	Формування спеціалізованої команди з управління якістю, яка візьме на себе відповідальність за реалізацію стратегії
4	Навчання персоналу	Проведення навчання персоналу з питань управління якістю, ознайомлення зі стандартами та вимогами системи
5	Впровадження	Послідовне впровадження системи управління якістю на різних етапах виробничого процесу
6	Моніторинг та контроль	Постійний контроль та оцінка ефективності впроваджених заходів, виявлення можливих проблем та внесення коректив
7	Аудит системи	Проведення періодичних аудитів для перевірки відповідності системи управління якістю встановленим стандартам
8	Постійне вдосконалення	Вдосконалення системи на основі зібраних даних та рекомендацій з метою досягнення найвищих стандартів якості

Джерело: побудовано автором

Впровадження сертифікованої системи управління якістю відіграє ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності продукції приватного підприємства. Це дозволяє підприємству відповідати вимогам стандартів якості та забезпечити високі стандарти виробництва.

Одним з головних аспектів успішного функціонування сертифікованої системи управління якістю є впевненість споживачів у виробництві якісної продукції. Це дозволяє залучати нових клієнтів та зберігати старих, що веде до зростання обсягів реалізації продукції.

Більш того, сертифікація системи управління якістю сприяє зниженню виробничих ризиків та витрат, що пов'язані з браком та бракованою продукцією. Це забезпечує ефективніше використання ресурсів та

збільшення виробничої потужності підприємства.

Крім того, з впровадженням системи управління якості підприємство забезпечує собі доступ до нових ринків та можливостей експорту, оскільки багато зарубіжних ринків вимагають наявності сертифікатів якості для продукції.

Оцінка впливу сертифікованої системи управління якості на зміну обсягів реалізації продукції дозволяє з'ясувати не лише економічні вигоди, але й зміни в уявленнях та довірі споживачів до бренду. Така оцінка стане основою для вдосконалення стратегії підприємства та впровадження подальших заходів з покращення якості продукції.

Таблиця 3.5

Можливі стратегічні напрямки збільшення обсягів реалізації продукції та покращення екологічної стійкості

Основні напрямки збільшення обсягів реалізації	Можливості підприємства при відсутності сертифікату	Можливості підприємства при наявності сертифікату
Впровадження екологічно чистих технологій	Обмежена кількість замовлень з боку екологічно свідомих клієнтів	Залучення нових замовників з вимогою екологічно чистої продукції
Створення екологічного логотипу	Недостатня увага споживачів до екологічної чистоти продукції	Підвищення довіри споживачів та збільшення обсягів замовлень з-за наявності екологічного логотипу
Впровадження екологічних стандартів у виробництві	Необхідність додаткових витрат на оновлення технічного обладнання	Підвищення ефективності виробництва та зниження витрат завдяки екологічним технологія

Джерело: побудовано автором

Оцінка збільшення обсягів реалізації продукції базується на суб'єктивному аналізі ряду ключових чинників. Серед них важливо враховувати динаміку задоволеності споживачів, підняття іміджу та репутації підприємства, а також підвищення конкурентоспроможності як продукції, так і підприємства в цілому. Ці важливі фактори становлять основу для суб'єктивної оцінки потенційного зростання обсягів реалізації продукції. Отже, розгляд цих аспектів визначає перспективи успішного розвитку та розширення підприємства на ринку.

Таблиця 3.6

**Динаміка вартості та прибутковості від сертифікації системи управління
якості за стандартом ІСО**

Рік	Вартість впровадження (в тис. грн)	Прибуток від нових контрактів (в тис. грн)	Загальний прибуток (в тис. грн)	Коефіцієнт ефективності
2018	150	500	350	0,3
2019	120	600	480	0,4
2020	200	700	500	0,25
2021	180	800	620	0,34
2022	250	900	650	0,28
2023	300	1000	700	0,23
2024	280	1100	820	0,29

Джерело: побудовано автором

Крім економічного ефекту, функціонування системи управління якістю також може призвести до досягнення соціальних та екологічних позитивних результатів. Проте, оцінка цих видів вигод у кількісному виразі представляє собою значні труднощі, але водночас залишається можливою. При цьому, слід зауважити, що отримані результати можуть мати більш суб'єктивний характер, оскільки оцінка соціальних та екологічних вигод часто базується на індивідуальних відчуттях та сприйняттях.

Ефект від сертифікації системи управління якістю

Розрахунки проведемо для кожного року:

1. $\text{Ефект}_{2018} = (500 - 150) \times 0,3 = 105$ тис. грн.
2. $\text{Ефект}_{2019} = (600 - 120) \times 0,4 = 192$ тис. грн.
3. $\text{Ефект}_{2020} = (700 - 200) \times 0,25 = 125$ тис. грн.
4. $\text{Ефект}_{2021} = (800 - 180) \times 0,34 = 208$ тис. грн.
5. $\text{Ефект}_{2022} = (900 - 250) \times 0,28 = 168$ тис. грн.
6. $\text{Ефект}_{2023} = (1000 - 300) \times 0,23 = 161$ тис. грн.
7. $\text{Ефект}_{2024} = (1100 - 280) \times 0,29 = 255,6$ тис. грн.

Тепер можемо знайти суму Ефекту за всі роки:

$$E_{\text{сер}} = 105 + 192 + 125 + 208 + 168 + 161 + 255,6 = 1114,6 \text{ тис. грн.}$$

Отже, проведення оцінки та аналізу ефективності впровадження та сертифікації системи управління якістю дозволяє виявити рівень

ефективності цих процесів на підприємстві. Це відкриває можливість виявлення помилок у функціонуванні підприємства та розробки заходів щодо подальшого вдосконалення як самої системи, так і основних виробничих та управлінських процесів.

Оптимізація функціональності організаційної структури управління дозволяє прискорити адаптацію підприємства до змін ринкових умов та вимог споживачів. Це призводить до підвищення ефективності прийняття рішень у сфері стратегічного розвитку виробничо-збутової стратегії.

В умовах високої конкуренції на ринку, різні фактори можуть впливати на результативність підприємства, змінюючи його плановані показники. Тому дослідження групи показників за допомогою економіко-статистичного моделювання, такого як кореляційно-регресійні розрахунки в Excel, дозволяє ретельно аналізувати взаємозв'язок між різними аспектами фінансової діяльності підприємства.

Розглянемо групу показників, таких як чистий дохід від реалізації продукції, собівартість реалізованої продукції, рентабельність активів підприємства та коефіцієнт автономії. В результаті аналізу ми отримали лінійну модель, яка може служити інструментом для прогнозування змін у цих показниках.

Отримана лінійна модель має наступний вигляд:

$$Y = 147568,9967 + 0,00038 \times x_1 + 0,0069 \times x_2 + 0,0003 \times x_3$$

За даними розрахунків можемо стверджувати, що питома вага впливу показника собівартості реалізованої продукції досить висока і має позитивне значення 0,000380, Позитивне значення 0,00690 досліджуваного показника коефіцієнт автономії говорить про те, що збільшення коефіцієнта автономії супроводжується збільшенням чистого доходу.

Отриманий показник множинної кореляції $R=95$ може говорити про правильність підібраних показників для дослідження сукупності впливу факторів на результативну ознаку. Коефіцієнт детермінації вказує на 90,25% варіативності показника Y -результату.

Таким чином, лінійна модель досить точно описує вплив вказаних факторів на чистий дохід, і 90,25% змін в чистому доході можна пояснити змінами у собівартості, рентабельності та коефіцієнті автономії.

Аналіз складеної кореляційно-регресійної моделі вказує на потребу керівництва підприємства переглянути політику формування собівартості реалізованої продукції, оскільки саме цей показник має найбільший вплив на чистий дохід.

Гарантування відповідності продукту вимогам споживачів, що поступає від постачальників на ринок, та забезпечення його прибутковості в процесі виробництва базується на ретельному аналізі витрат, включаючи їх формування, підтримку та підвищення якості продукції. Цей аналіз дозволяє оцінити ефективність управління конкурентоспроможністю продукції підприємства. Розглянемо ключові аспекти аналізу витрат, які впливають на формування та підтримку якості продукції.

Зазначимо, що велика кількість завдань з оцінки ефективності механізму забезпечення конкурентоспроможності продукції на агропромисловому підприємстві, а також створення науково-методичної бази для його вдосконалення, вимагає уважного аналітичного дослідження.

Дані щодо динаміки витрат на якість та їхніх складових можна використовувати для об'єктивної оцінки системи якості. Зокрема, система забезпечення якості на підприємстві вважається ефективною, якщо в однаковий період часу вдається скоротити витрати на забезпечення якості та підвищення якості у витратах на виробництво готової продукції, а також зменшити витрати на експлуатацію через уникнення постачання неякісної продукції у порівнянні з базовим періодом.

Заходи управління, спрямовані на забезпечення та підвищення якості продукції на підприємстві, можна вважати успішними при досягненні значущого зменшення витрат порівняно з витратами на якість.

Для забезпечення ефективності системи якості на сільськогосподарських підприємствах важливо враховувати та виправляти

недоліки, які можуть виникнути при оцінці продукції. Особливу увагу слід звертати на те, щоб враховувати витрати на гарантійний ремонт, обслуговування і штрафні санкції не лише за поточний рік, а й за попередні роки, оскільки це може вплинути на результати оцінки ефективності.

Ураховуючи тенденцію до зниження обсягів виробництва зрілої продукції, важливо виявити та враховувати темпи скорочення витрат в експлуатації в поточному році. Такий підхід може гарантувати сприятливі показники попереднього року, коли враховуються відповідні витрати в експлуатації, які пов'язані із зазначеним періодом.

З метою отримання більш достовірної оцінки ефективності системи якості на сільськогосподарських підприємствах, рекомендується використовувати не лише річний період, але й двох-трирічний період при аналізі та порівнянні результатів.

Важливо зауважити, що недоліки, виявлені у методичному плані, є загальними для всіх методик, які використовують інформацію про якість продукції в експлуатації. Такі недоліки є невід'ємною частиною об'єктивного аналізу за допомогою зворотного зв'язку, і їх критична оцінка є необхідною для подальшого вдосконалення методології оцінки ефективності.

Наведений метод оцінки ефективності системи якості на підприємстві відрізняється від підходу, рекомендованого ДСТУ ISO 9004-1-95 для оцінки ефективності. Ці відмінності стосуються як вмісту економічних показників і елементів собівартості, що враховуються при оцінці ефективності, так і методики розрахунку. Особливу увагу приділяється елементам діяльності, що визначають ефективність виробництва, поза межами системи якості. Це включає економію витрат на підготовку виробництва, усунення простоїв через проблеми в постачанні, підвищення надійності обладнання та інші аспекти, які необхідно враховувати під час оцінки ефективності.

Визначення оптимальних значень показників якості продукції дозволяє провести функціонально-вартісний аналіз, спрямований на оптимізацію співвідношення між рівнем якості, сукупними ресурсами і корисним ефектом

від експлуатації продукції. Результати фінансового вартісного аналізу мають включати:

- покращення якості продукції без збільшення витрат;
- зменшення сумарних витрат при збереженні рівня якості;
- скорочення витрат при зниженні показників якості до рівня їх функціональної необхідності.

З урахуванням вищезазначеного, кожне сільськогосподарське підприємство повинно самостійно визначати рівень витрат на забезпечення і підвищення якості своєї продукції в залежності від своїх цілей, стратегії розвитку та конкурентоспроможності на ринках.

Мета зниження загальних витрат на підтримку та підвищення якості продукції на сільськогосподарських підприємствах може бути досягнута шляхом аналізу та порівняння конкретних категорій витрат, пов'язаних з діяльністю, спрямованою на забезпечення та поліпшення якості продукції. Особливий акцент робиться на витратах, пов'язаних із профілактикою дефектів та збитками, що виникають від дефектної продукції на підприємстві та в процесі експлуатації.

У практичному плані, це означає, що збільшення витрат на усунення дефектів повинно сприяти зменшенню витрат на брак, переробку і інші втрати, що виникають на внутрішньому рівні підприємства. Такий підхід призводить до зниження витрат на забезпечення та підвищення якості продукції загалом.

Важливо враховувати, що збільшення витрат на запобігання дефектам не обов'язково призведе до миттєвого зменшення витрат від браку і дефектів. Таким чином, для ефективного відстеження результатів кожного заходу щодо передбачення дефектів, необхідно чітко фіксувати початок і кінець періоду втілення цих заходів.

Надання фінансової підтримки для запобігання браку та дефектів, включаючи розробку та підтримку системи забезпечення якості, може сприяти зменшенню витрат на контроль якості продукції. Таке нарощення

витрат може призвести до зменшення відмов в експлуатації виробленої продукції.

Важливо віддавати увагу отриманим витратам для забезпечення та підвищення якості продукції в порівнянні із загальними витратами на виробництво та структурними компонентами витрат на якість продукції. Це порівняння можна проводити з відомостями конкуруючих підприємств, які виробляють аналогічну продукцію.

Для досягнення високих стандартів якості виробництва та поліпшення управління якістю сільськогосподарської продукції, був розроблений план заходів, який охоплює орієнтовну послідовність робіт, необхідних для створення системи управління якістю на приватному сільськогосподарському підприємстві. В таблиці 3.7 наведено детальний огляд заходів, їхню орієнтовну тривалість у днях та мету кожного етапу. Зазначена послідовність включає в себе удосконалення організаційно-управлінської структури, вивчення нормативно-законодавчої бази, аналіз досвіду провідних підприємств галузі, розробку стандартів та положень, а також організацію тренінгу для персоналу. Ці заходи спрямовані на забезпечення якості та впровадження ефективної системи управління якістю в умовах сільськогосподарського виробництва.

Як свідчать дані таблиці 3.7, удосконалення системи управління якістю приватного підприємства потребує 274 дні.

Першочерговим етапом і початком удосконалення організаційно-економічного механізму управління системою якості приватного підприємства є регламентація функцій структурних підрозділів підприємства; визначення прав та обов'язків усіх служб, структурних підрозділів, персоналу, що впливають на рівень якості продукції; розробка та затвердження посадових інструкцій.

Відповідальним етапом запровадження системи управління якістю є розробка на підприємстві положення про систему управління якістю, враховуючи галузеві стандарти та технічну документацію, які регламентують

виготовлення якісної продукції, міжнародні стандарти якості тощо.

Таблиця 3.7

План заходів щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управління системою якості приватного підприємства

Назва заходу	Орієнтовна тривалість, днів
Удосконалення організаційно-управлінської структури та уточнення функцій відділів та підрозділів підприємства	20
Вивчення нормативно-законодавчої бази щодо якості продукції, міжнародних стандартів з якості та інших документів, що пов'язані з якістю продукції	8
Вивчення досвіду провідних підприємств сільськогосподарської галузі, іноземних виробників, національних підприємств, які сертифікували продукцію за міжнародним стандартом якості серії ISO	20
Вивчення галузевих стандартів та технічної документації, які регламентують виготовлення якісної продукції та створення системи управління якістю	7
Розробка проекту положення про систему управління якістю на підприємстві (базового стандарту)	22
Обговорення проекту положення про систему управління якістю	5
Розробка основних стандартів підприємства	60
Коригування положення про систему управління якістю	5
Підготовка і видання наказу про запровадження системи управління якістю на підприємстві	7
Організація тренінгу менеджерів щодо системи управління якістю	60
Розробка системи контролю за надходженням сировини та комплектуючих, готової сільськогосподарської продукції	23
Підготовка форм звітності з удосконалення якості сільськогосподарської продукції	15
Розробка та затвердження графіку впровадження системи управління якістю на підприємстві	5
Поетапне запровадження системи управління якістю	45

Цей план заходів спрямований на удосконалення організаційно-економічного механізму управління системою якості приватного підприємства в галузі сільськогосподарської продукції. Розглядаючи кожен захід окремо, можна визначити оптимальну стратегію для впровадження системи управління якістю, що сприятиме підвищенню якості та конкурентоспроможності продукції підприємства.

Після детального обговорення та внесення відповідних коригувань до проекту положення про систему управління якістю, на підприємстві буде

видача наказу про впровадження системи управління якістю. У цьому наказі буде ретельно затверджена структура та штат працівників сектору з управління якістю. Окрім цього, буде чітко визначений порядок розробки стандартів для підприємства та розробки стратегічного плану діяльності, спрямованого на підвищення якості сільськогосподарської продукції. Особлива увага буде приділена методикам та алгоритмам оцінки показників якості продукції.

У наказі передбачено створення спеціальної комісії, яка буде відповідальна за координацію та контроль над процесом впровадження системи управління якістю. Додатково буде розроблений та утверджений план заходів з підготовки персоналу та підвищення їх кваліфікації. Це необхідно для забезпечення ефективності функціонування системи управління якістю, особливо в умовах сільськогосподарського виробництва.

Висновки до розділу 3

Одним із основних заходів для підвищення якості продукції на підприємстві є впровадження системи стандартизації та контролю за якістю на всіх етапах виробництва. Ретельне вивчення та впровадження національних та міжнародних стандартів є важливою умовою досягнення високих норм якості продукції.

Економічні фактори, такі як ціни на сировину, собівартість виробництва та рівень зарплати, впливають на якість кінцевого продукту. Правильне ціноутворення є ключовим для компенсації витрат на підвищення якості та забезпечення рентабельності виробництва.

Стратегія, обрана на приватному підприємстві, спрямована на постійне підвищення якості продукції. Ця стратегія передбачає адаптацію до змін на ринку, реагування на нові технологічні досягнення та залучення та стимулювання персоналу для досягнення високих стандартів якості.

Оптимальна посівна площа та раціональна сівозміна є важливими

чинниками для досягнення планових валових зборів. Важливо планувати сівозміну та раціонально розподіляти посівні площі для підвищення врожайності та ефективності виробництва.

Цінова політика грає ключову роль у визначенні маркетингових стратегій та розвитку підприємства. Аналіз виконання плану валових зборів за окремими культурами дозволяє визначити ступінь відхилення від планових показників та визначити рівень виконання завдань.

Збільшення виробництва продукції на підприємстві досягається завдяки комплексному підходу, включаючи розширення посіву, оптимізацію структури посівів і підвищення врожайності.

За результатами порівняльного аналізу обсягу валового збору зернових культур в 2024 році порівняно з базовим 2022 роком виділяються основні фактори впливу, такі як площа посіву, врожайність та структура посівної площі. Зауважується незначне збільшення відсоткового вмісту зернових та зернобобових культур, що призводить до зростання загального валового збору.

Аналіз показників структури посівів вказує на стабільність загальної посівної площі, але зміни у відсотковому вмісті культур. Зокрема, спостерігається зменшення посівних площ для технічних культур, що підкреслює необхідність удосконалення стратегії виробництва.

Результати розрахунків індексів впливу показують, що збільшення валового збору зерна на 67% в основному зумовлене збільшенням посівних площ і підвищенням урожайності. Важливим є також поліпшення структури посівів, що призвело до зростання валового збору на 50%.

Аналіз середньої урожайності підтверджує стабільність цього показника, але зниження на 0,2 ц/га, обумовлене зменшенням посівних площ для менш урожайних культур. Зміни в структурі посівів вплинули на зменшення середньої урожайності.

Усі ці фактори свідчать про необхідність системного підходу до вирішення завдань управління виробництвом та стратегічного планування

для досягнення ефективного та стійкого розвитку підприємства.

ефективне управління логістичними процесами та впровадження системи управління якістю є критичними аспектами для успішної діяльності підприємства в умовах сучасного ринку. Розглянуті етапи впровадження системи управління якістю на підприємстві надають практичний план дій для досягнення високих стандартів управління та якості продукції.

Систематичний аналіз та контроль логістичних процесів дозволяє підприємству знижувати витрати, забезпечуючи при цьому високу якість виробів та послуг. Отримані результати вказують на те, що правильне управління логістикою стає ключовим чинником для досягнення конкурентних переваг.

Представлені стратегічні напрямки збільшення обсягів реалізації продукції та покращення екологічної стійкості можуть слугувати підставою для розвитку нових стратегій та покращення ефективності виробництва.

Важливим аспектом є також підвищення довіри споживачів через впровадження системи управління якістю та сертифікацію. Це не лише сприяє залученню нових клієнтів, але й забезпечує підприємство доступ до нових ринків та можливостей експорту. Оцінка ефективності такої системи може стати основою для подальших кроків у вдосконаленні стратегії та підвищенні конкурентоспроможності підприємства.

ВИСНОВКИ

1. Управління якістю продукції на аграрних підприємствах – ключовий аспект діяльності, що визначає його конкурентоспроможність. Цей процес охоплює визначення політики та цілей у галузі якості, включаючи планування, контроль та постійне поліпшення. В умовах реформ та інтеграції на міжнародні ринки важливо впроваджувати ефективні системи якості, які враховують особливості підприємства та забезпечують стабільність для споживачів.

Умови воєнного часу ставлять підвищені вимоги до якості та адаптивності аграрних підприємств. Забезпечення надійності в умовах конфлікту – критичне завдання, а витрати на підвищення якості є інвестицією в довіру та конкурентоспроможність. Підтримання лідерства передбачає постійне вдосконалення та розробку нових продуктів.

2. Еволюція систем управління якістю в аграрних підприємствах – ключовий фактор їхнього розвитку та конкурентоспроможності. Головна мета полягає в системній орієнтації на виробництво якісної продукції та урахуванні факторів, що впливають на ефективність. Аналіз систем управління виявляє закономірності розвитку та підкреслює важливість зовнішнього середовища в управлінні. Адаптація зарубіжних методів до вітчизняних умов є важливим етапом у вдосконаленні систем управління якістю в аграрному секторі.

Підтримка конкурентоспроможності аграрних підприємств вимагає систематичного удосконалення якості продукції. Використання ефективних методів та показників не лише забезпечує попит на продукцію, але і сприяє прибутковості підприємства, відповідаючи потребам споживачів.

3. Приватне підприємство, що діє у сфері сільського господарства у Полтавській області, виявило значущі тенденції у своєму розвитку протягом періоду з 2018 по 2022 роки. Аналіз показав зміни в структурі виробництва, такі як зменшення загальних сільськогосподарських угідь і ріллі, з площею

сільськогосподарських угідь, яка зменшилась на 3,20%, і площею ріллі, яка зменшилась на 4,50%, є результатом стратегічних рішень з оптимізації використання земель та переосмислення виробничих процесів. Впровадження оптимізаційних заходів та ефективніших технологій призвело до зменшення середньооблікової чисельності працівників у сільському господарстві на 11,76%.

Фінансові показники підприємства свідчать про позитивний розвиток, зі зростанням сукупного капіталу на 29,73%, валової продукції на 17,00%, чистого доходу від реалізації продукції на 37,81%, і чистого прибутку на 101,20%. Ці результати свідчать про ефективність стратегій управління якістю продукції та підвищення конкурентоспроможності.

Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур показує різноманітні тенденції, зі зменшенням загальних посівних площ з 3,83 тис. га у 2018 році до 3,78 тис. га у 2022 році. Зменшення площі пшениці озимої на 23,92%, а збільшення площі кукурудзи на зерно на 75,30%, говорить про зміни в структурі вирощуваних культур. Деякі технічні культури, такі як ріпак і кольза, показали значний приріст площі на 114,29%, в той час як горох зменшився на 64,77%.

Аналіз урожайності сільськогосподарських культур на підприємстві показує загальний ріст виробництва. Збільшення урожайності пшениці озимої, ячменю ярого та кукурудзи на зерно вказують на успішну реалізацію нових технологій та використання продуктивних сортів. Однак урожайність вівса відхиляється на 24%, що може бути обумовлено кліматичними умовами та особливостями вирощування.

Важливо відзначити позитивні тенденції у вирощуванні гороху та соняшнику, де урожайність зросла на 17,2% та 6,9% відповідно, що свідчить про успішну стратегію управління якістю продукції та зростання попиту на ці культури

4. Для досягнення мети підвищення якості сільськогосподарської продукції приватного підприємства провели SWOT-аналіз та виявили

ключові переваги, слабкі сторони, можливості та загрози, які визначають стратегічне положення підприємства на ринку.

SWOT-аналіз підприємства виявив ключові сильні сторони, такі як ефективне управління, високий контроль, інноваційна активність, сучасне обладнання та стабільні фінанси, оцінені в сумі 26 балів. З зовнішнього середовища виділено можливості, такі як висока родючість ґрунтів, зростаючий попит на органічну продукцію, використання новітніх методів виробництва та фінансова підтримка від уряду, з загальною оцінкою в 25 балів.

На цій основі підприємству рекомендується розробити стратегії для використання сильних сторін та подолання слабких. Наприклад, розвиток гнучкої системи управління та модернізація технологій може сприяти подоланню слабких сторін, оцінених в сумі 16 балів. З огляду на зовнішнє середовище, важливо використовувати можливості для вирішення проблем та використання позитивних тенденцій у галузі сільськогосподарської продукції, з сумарною оцінкою в 21 бал.

Підсумкова матриця SWOT підкреслює потенціал стратегічного успіху підприємства, з урахуванням сильних та слабких сторін, із загальною сумою балів 44 та 34 відповідно.

З метою поліпшення системи управління якістю підприємству рекомендовано наступні пропозиції:

1. Впровадження системи стандартизації та контролю за якістю на всіх етапах виробництва є ключовим заходом для підвищення якості продукції на підприємстві тваринництва. Вивчення та впровадження національних та міжнародних стандартів стає важливою передумовою для досягнення високих норм якості продукції.

Приватному підприємству рекомендовано стратегію, спрямовану на підвищення якості продукції через адаптацію до ринкових змін та стимулювання персоналу. За період з 2022 по 2024 рік вдалося б досягти позитивних результатів у виробництві ключової продукції, таких як озима

пшениця та молоко. Збільшення посівів озимої пшениці на 0,36% та молока дозволить покращити валові збори зернових культур на 83,34% (39244,2 ц).

Оптимізація структури посівних площ, зокрема зменшення площ технічних культур на 0,7%, дозволить зберегти конкурентоспроможність підприємства. Розширення посівів та підвищення врожайності дозволять збільшити валовий збір зернових на 15,18% (з 92151,7 ц до 97006,58 ц) та виробництва молока на 1,64% (з 82,29 ц до 84,94 ц).

2. Цінова політика, ретельно розроблена в умовах ринкової економіки, допоможе вплинути на величину виробництва. Відображено це у збільшенні валового збору зернових культур на 67% порівняно з базовим періодом. Такі позитивні тенденції сприятимуть розвитку підприємства, підвищенню його конкурентоспроможності та стабільності на ринку.

3. Впровадження сертифікованої системи управління якості на приватному підприємстві призведе до збільшення довіри споживачів, що сприятиме зростанню обсягів продажів, зменшення виробничих ризиків та витрат, пов'язаних з браком, підвищить використання ресурсів та збільшить виробничу потужність підприємства.

Впровадження системи управління якості розширить можливості підприємства на міжнародних ринках, забезпечивши доступ до нових клієнтів. Аналіз динаміки вартості та прибутковості вказує на ефективність введених змін, а оцінка позитивного впливу системи на обсяги продажів визначає перспективи подальшого розвитку.

4. Стратегічні напрямки, такі як впровадження екологічних технологій та створення екологічного логотипу, сприятимуть збільшенню обсягів реалізації та покращенню екологічної стійкості. Підходи, які використовують сертифікат якості, відкривають можливості для залучення екологічно свідомих клієнтів.

5. Важливим етапом вдосконалення сільськогосподарського виробництва є впровадження плану системи управління якістю. Запропонований набір заходів націлений на оптимізацію організаційно-

економічного механізму управління якістю.

Така ініціатива забезпечить ефективний контроль та уніфікацію процесів виробництва для поліпшення якості продукції.

Видання наказу про впровадження системи управління якістю визначить структури та розподіл обов'язків, що поліпшить координацію та ефективність управлінських процесів.

Розробка стандартів та стратегічного плану для підвищення якості продукції забезпечить системний підхід та впровадження інновацій, що сприятиме покращенню якості та істотно підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Звідси, комплексний підхід до оптимізації виробничих процесів, врахування вимог ринку, та впровадження системи управління якістю сприятиме не лише підвищенню ефективності господарювання, але і підвищенню конкурентоспроможності підприємства в сільськогосподарському секторі.